

ॐ

અધ્યાત્મ

વર્ષ : ૬

ડીસેમ્બર : ૧૯૮૪

અંક : ૩

અધ્યાત્મની કારકીર્દીનો અમર દિવસ

તા. ૧૩ નવેમ્બર, ૧૯૮૪.

પ. પૂ.માશ્રી સર્વેશ્વરીનો ૪૧મો જન્મદિવસ.

એ મંગલદિને રાજકોટમાં. શ્રી શાન્તિભાઈ કનેરિયાના નવા બંધાયેલ કારખાનામાં એક દિવસની ૧૧મી ધ્યાન સાધના શિબિર યોજાઈ.

અધ્યાત્મના ઇતિહાસમાં પણ એ મંગલદિન એક મોટા પર્વ સમાન બની ગયો, કારણકે તે દિવસે પ.પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીના ચરણોમાં મોરળીના એક જોખા યુવાન શિક્ષક શ્રીરજબલાઈએ અધ્યાત્મના ૪૧ આજીવન સભ્યોની ભેટ ધરી, અદ્ભુત કાર્ય કરી બતાવ્યું.

તો બીજા એક ભાઈએ વળી પોતાનો પરિચય આપ્યા સિવાય બીજા એકતાલીસ આજીવન સભ્યોના રૂા. ૧૦૨૬૧ ની રકમ પણ પૂ.માનાં શ્રીચરણોમાં ધરી. પૂ.માને પત્રમાં વિનંતી કરી કે “હે મા, આ રકમમાંથી આપની ઇચ્છા પ્રમાણેની જાહેર સંસ્થાઓ કે લાઈબ્રેરીઓને આજીવન સભ્ય તરીકે નોંધી લેજો! એ ભાઈની ભાવના તો ખરેખર ઉત્તમ કહેવાય. સાથે સાથે ગુપ્ત રહી, દાનની જાહેરાતમાં પોતાનું નામ પણ ન જોડવાની તેમની સંકોચશીલ વૃત્તિ કેટલી બધી અભિનંદનીય છે!

-તંત્રી

તા. ૧૩-નવેમ્બરે કુલ ૮૭ જેટલા અધ્યાત્મના આજીવન સભ્યો નોંધાયા. કેવું અદ્ભુત કાર્ય ગુરૂકૃપાથી થયું!

[વધુ વિગતો શિબિરના અહેવાલમાં]

પૂ. શ્રીયોગેશ્વરજી તથા પૂ. શ્રીસર્વેશ્વરી મા

મારા રોમરોમમાં

મારા રોમરોમમાં, મારા રોમરોમમાં,
બંસી તો કોકની વાગે છે,
મારી સૂતેલી ચેતના બગે છે.
કે રોમરોમમાં બંસી તો કોકની વાગે છે.

બાળે વજની કોઈ કુંજ લાગે છે,
એ તો જમનાને તીરથી બગે છે,
કે રોમરોમમાં બંસી તો કોકની વાગે છે.

મારી ઇન્દ્રિયની ગાવડી નાચે છે,
મારી વૃત્તિનાં પંખી ગાયે છે,
મારા રોમરોમમાં બંસી તે કોકની વાગે છે.

મારું અંગ અંગ અમૃતમાં ન્હાયે છે,
કહો પાગલ આનંદ શો ભારે છે!
મારા રોમરોમમાં બંસી તો કોકની વાગે છે.

ચોગેશ્વરજી

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક

વર્ષ : ૬ અંક : ૩ છટક નકલ ૧-૫૦, વાર્ષિક લવાજમ

દેશમાં રૂ. ૧૫-૦૦ (વિદેશમાં રૂ. ૧૨૫-૦૦ (વિમાનથી)

સંસ્થાપક : પ. પૂ. ચોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ (૨૭૦.)

અમદાવાદ.

તંત્રી-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. જાની.

સહસંપાદકો : શ્રી નાનુરામ દુધરેજયા, શ્રી ભાઈલાલભાઈ છાટખાર,
શ્રી મણિભાઈ સી. શાહ.

પ્રકાશન અને પ્રાપ્તસ્થાન : 'અધ્યાત્મ' પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ બી
સરદારનગર, ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. જાની ફોન : ૨૮૬૬૩

મુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ લોખંડખનર, ભાવનગર-૧

લેખકોને નિમંત્રણ

અધ્યાત્મમાં લેખો, લખનારો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે.
અધ્યાત્મની લાવનાને અનુરૂપ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.

લખાણ કાગળની એક બાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોય જરૂરી
છે. બીજા સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખોની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે
'અધ્યાત્મ' અંગે સૂચનો

ગ્રાહકોને : ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.

* 'અધ્યાત્મ' ને આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના
ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતા રહેશે.

* 'અધ્યાત્મ' દર માસની દસમી તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ
અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા
પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપશે.

* પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.

* 'અધ્યાત્મ' અંગે કંઈ સૂચનો કરવાનાં હોય તો નિઃસંકોચ કરવા અનુરોધ છે.

* દર મહિનાની તા. ૮ સુધીમાં જ ગ્રાહકોનાં નામ અત્રે મળી જશે, તેમને
તા. ૧૦મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

* અનુક્રમણિકા *

ક્રતો સ્મર, કૃતં સ્મર	યોગેશ્વરજી	૩
કાયાવરોહણની યાત્રા	અતુલ કેન્દ્રકટર	૭
બ્રહ્મા પ્રેરિત સહાય	સંજય ચંદ્રકાન્ત પંડ્યા	૧૭
ઝોળખો	મંગળભાઈ પંડ્યા	૧૯
પૂ. શ્રીના બાળસાધકો	મા સર્વેશ્વરી	૨૨
વિદ્યાર્થીઓને ઉદ્દેશોધન	સત્ય સાઈગાયા	૨૮
સંશય	હરીશ વટાવવાળા	૩૩
પ્રશ્નોત્તરી	યોગેશ્વરજી	૩૭
ગંગાજળ સાથેની એકાત્મતા યાત્રા		
એ ૧૪મી સહીનું માનસ છે	ધૂની માંડલિયા	૪૨
૧૧મી ધ્યાન સાધના શિબિર	તંત્રી	૪૭
ક્ષમાપન	જે. વી. શાહ	૫૧
મહેનત અને સેવા	અસુમતિબેન ગાંધી	૫૮
ચાલો, ઝોળખીએ શ્રી રજબલાઈને.	હરિભાઈ ભોખાણી	૫૯
રામકથા	યોગેશ્વરજી	૬૨

નવેમ્બર : ૧૯૮૪

૩

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો
—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૬

ડીસેમ્બર-૧૯૮૪

અંક : ૩

ક્રતો સ્મર, કૃતં સ્મર

ઈશાવાસ્ય ઉપનિષદમાં એક નાનોસરખો છતાં સુંદર મંત્ર આપવામાં આવ્યો છે. અલખત, મંત્રના રૂઢ પરંપરાગત અર્થમાં તે મંત્ર નથી. છતાંપણ એની અંદર મંત્રમાં માનવામાં આવે છે તેવી તારક શક્તિ છે. મનુષ્યના મનને નિર્મળ, મંગલ કે મધુમય કરી ઉદાત્ત બનાવવાની ઉદ્ધારક શક્તિ છે. એના રહસ્યનો વિચાર કરવાથી ઘણો લાભ થાય એમ છે.

એ મંત્ર આ રહ્યો: ॐ ક્રતો સ્મર, કૃતં સ્મર ।

એ મંત્ર દેખીતીરીતે તો ઘણો સાદો છે પરંતુ એનો ભાવાર્થ ઘણો જોડો છે. જોડો છે એટલુંજ નહિ, ઉપયોગી પણ એટલોજ છે. ઈશાવાસ્ય ઉપનિષદના ઋષિ એ મંત્રદ્વારા મુખ્યત્વે બે વસ્તુ-ઓનું સ્મરણ કરવાનું કહે છે. ક્રતો સ્મર કહીને સૌથી પહેલા તો એ કાળનું કે મૃત્યુનું સ્મરણ કરવાનું કહે છે.

કોઈ કહેશે કે કાળ અથવા મૃત્યુ તો અવશ્યંભાવી છે : એનું વળી સ્મરણ કેવું ને શામાટે? આપણે કહીશું કે ધરાખર છે. કાળ અથવા મૃત્યુ અવશ્યંભાવી છે, છતાંપણ બધાં માણસો એ વાતનું સ્મરણ નથી રાખતા. કેટલાય માણસોને એ મહત્વની તથા સાચી વાતનું વિસ્મરણ થયેલું છે. એટલે તો એ દિવસરાત

સંસારના વ્યવહાર, વ્યવસાય કે વિષયોમાં રત રહે છે, અને જાણે યાવચ્યં દ્રવિવાકરૌ આ સંસારમાં જ શ્વાસ લઈને પલા રહેવાનું હોય એવું માન્યા કરે છે. આ નશ્વર શરીર તથા સંસારમાંથી વિદાય થવાનું હોયજ નહિ એવી નિરાંત અનુભવીને જેવાં કાવે તેવાં કર્મોં કર્યાં કરે છે. એ ઉપરાંત, મૃત્યુનું જેમને સ્મરણ છે તે પણ એ સ્મરણના પરિણામરૂપે કશુંક લાભકારક કે મહત્વનું ફળ ભાગ્યેજ મેળવતા હોય છે. એ સ્મરણ એમને માટે પ્રેરક કે શક્તિપ્રદાયક ભાગ્યેજ બનતું હોય છે. એટલે, એ દૃષ્ટિએ જોતાં પણ, મૃત્યુનું સ્મરણ કરવાનો આદેશ આપનારો ઉપદેશમંત્ર ઉચિતજ છે.

મૃત્યુની સ્મૃતિ માનવમનને નિર્બળ બનાવવા માટે છે એવું નથી સમજવાનું, ડરપોક બનાવવા કે કાયર કરવામાટે પણ નથી. મૃત્યુનો વિચાર કરીને નિરુત્સાહ બનવું, નિરાશ થવું, ને જીવનના રહસ્યભાસ રસકસને જોઈ નાખીને નીરસતાની મૂર્તિ બની જવું એવું પણ નથી. મૃત્યુની સ્મૃતિનો સદુપદેશ એટલા માટે નથી આપવામાં આવ્યો. એ ઉપદેશ તો એટલામાટે આપવામાં આવ્યો છે કે એનો લાભ લઈને માણસ નિર્ભય બને, બહાદુર બને, જીવનની સુધારણામાટે કટિબદ્ધ બને, તથા જીવનનું શ્રેય સાધવા કે સાર્થક્ય કરવા કોશિશ કરે. મૃત્યુ અવશ્યભાવી છે એ હકીકતને યાદ રાખીને, જીવનના બાકીના બધાજ સમયદરમિયાન માણસે ઉત્તમ પ્રકારનાં કર્મોં કરવાનાં છે, અને એવી રીતે એ સમગ્ર સમયને સુખમય, શાંતિદાયક તથા ઉન્નતિકારક બનાવવાનો છે. વળી જીવનદરમિયાન એવી તૈયારી કરા લેવાની છે કે મૃત્યુ મંગળરૂપ બને કે મહોત્સવરૂપ થઈ રહે. મૃત્યુની સ્મૃતિની સાથે સ્મશાનની સ્મૃતિ પણ આપોઆપ થઈ રહેશે. એ સ્મૃતિ માનવને સર્વદેશ આપશે કે સંસારના પ્રકૃતિમાંથી પેદા થયેલા બધાજ પદાર્થોં ઉપરે ભસ્મભૂત થઈ જનારાં છે, માટે એ પદાર્થોંની મમતા તથા આસક્તિ

નકામી છે. એ પદાર્થોંનો સંબંધ સાધીને જે અવિનાશી આત્મતત્ત્વ છે એને જોળખી લેવું જોઈએ. સ્મશાન અથવા તો મૃત્યુની સ્મૃતિ એરીતે એક મહામુદ્યવાન પાશ્વપુસ્તક કે વિશ્વવિદ્યાલયનું કામ કરી શકે છે, અથવા કહો કે માનવને માટે આશીર્વાદરૂપ હરે છે.

ઈશાવાસ્ય ઉપનિષદના મહાન ઋષિએ પ્રદાન કરેલા જીવનો-પયોગી, મંગલમય મંત્રનો ઉત્તરાર્ધ કૃત્તં સ્મર છે. એ દ્વારા ઋષિ આપણને આદેશ આપે છે કે જે કશું છે તેનું સ્મરણ કરો. એટલે કે કરેલાં કર્મોંનું સ્મરણ કરો. મનુષ્યશરીર પ્રાપ્ત કરીને, જીવનના રંગમંચ પર આવીને, આજસુધીમાં જેવાંકેવાં કર્મોં કર્યાં તેનું સ્મરણ કરો. જીવનનો જેવીરીતે ઉપયોગ કર્યો, ધારેલા ધ્યેયની પ્રાપ્તિ કરી શકાર્થ કે નહિ, નક્કી કરેલા વિકાસને માટેના કાર્યક્રમનો અમલ થઈ શક્યો કે નહિ, અને ના થઈ શક્યો તો કેમ ના થઈ શક્યો, તથા કેટલાં છુરાં કર્મોં કર્યાં ને કેટલાં સારાં, એનો વિચાર કરો. એવીરીતે તમારી પોતાનીજ જીવનના નિરીક્ષક, પરીક્ષક કે આલોચક બનો.

કરેલાં કર્મોંનો વિચાર કરીને જેવળ બેસી નથી રહેવાનું. પરંતુ એને પરિણામે નવાં ને વધારે સારાં કર્મોં કરવાની શક્તિ મેળવવાની છે. એની સાથે સાથે, આજસુધીના જીવનમાં જે ભૂલો થઈ છે, ત્રુટિઓ રહી છે, અથવા જે કુકર્મોં થયાં છે, તેમને પકડી પાડીને, તેમને માટે અંતરના જીડાણમાંથી પશ્ચાત્તાપ કરવાનો છે. પશ્ચાત્તાપના પવિત્ર પાણીમાં સ્નાન કરીને ઈશ્વરને પ્રેમપૂર્વક પ્રાર્થના કરવાની છે કે હે પ્રભુ! મારાથી જાણે અજાણ્યે જે અપરાધો થયા છે એનો કોઈ ઉપાય નથી, એને માટે મને માફ કરો, પરંતુ હવે બાકીના જીવનમાં મારાથી ભૂલેચૂકે પણ કોઈ અપરાધ ના થાય તથા જોટે માર્ગે પગલું ના ભરાય એ માટે મારાથી બનતું બધુંજ હું કરીશ: એ માટેની શક્તિ મને પ્રદાન

કરો. અંતરના અંતરતમમાંથી થયેલી એવી પ્રાર્થના જરૂર ફળદાયી નીવડશે.

પછી તો હાંમે વખતે એવી અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થશે કે મન ધુરાઈતરફ જશેજ નહિ, અને જશે તોપણ ધુરાઈને વશ તો નહિ-જ બને. માનસિક શુદ્ધિ તથા સંયમ છેકજ સહજ કે સ્વાભા-વિક બની જશે. જનગતિ પણ કાયમની બની રહેશે. પ્રત્યેક દિવસ ને પળનું નિરીક્ષણ કરવાની ટેવ સ્વભાવગત થઈ રહેશે.

મૃત્યુનું સ્મરણ તથા કરેલાં કર્મોનું સ્મરણ એવી રીતે જીવનને ઉજ્જવળ કરવામાં મદદરૂપ બનશે.

ઈશાવાસ્ય ઉપનિષદનો એ મંત્ર યુગોન્મૂતો હોવા છતાં આજે પણ એટલોજ શક્તિપ્રદાયક, પ્રેરક અને નવો છે. એનો સંદેશ સનાતન છે. એનો હાલ સર્ઈએ કે તે પ્રમાણે ચાલીએ તો આજે-પણ જીવન ધન્ય બની શકે તેમ છે. ઋષિનો ઉદ્દેશ આજે પણ એવોજ સ્પષ્ટરીતે સંભળાઈ રહ્યો છે : ॐ ક્રતો સ્મર, કૃતં સ્મર । ક્રતો સ્મર, કૃતં સ્મર । કૃતં એને ઝીલવાનીજ જરૂર છે.

યોગેશ્વરજી

જો સાધક ઉત્સાહી હોય, સદ્ગુરુનો ઉપદેશ મળે, સાધના નિર્વિઘ્ન હોય અને સમય પરિપક્વ થયો હોય તો જ સિદ્ધિ-ની પ્રાપ્તિ થાય.

શ્રીરામજી મહર્ષિ

પ.પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીના સાન્નિધ્યમાં

કાયાવરોહણની યાત્રા

(તા. ૨૮-૧૦-૮૪ થી ૨-૧૧-૮૪)

અનુભૂ કોન્ડ્રાક્ટર

પૂ.માની અનુજ્ઞા મેળવી મારે તેમની સાથે તા. ૨૮-૧૦-૮૪ થી કાયાવરોહણની યાત્રામાં તેમની અસીમ કૃપાથી જોડાવાનું બન્યું. પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજી જેમને ‘પરમાત્માની પરાત્પર શક્તિ’ મા જગદંબાનું સ્વરૂપ છે એમ કહેતા તેવા પૂ.મા સર્વેશ્વરીના સાન્નિધ્યે મને યાત્રા કરવાનો સુયોગ સાંપડતાં હૃદય કૃતકૃત્યતા અનુભવવા લાગ્યું.

વડોદરાથી શ્રી જીતુભાઈ ગાંધીની કારમાં-ધરની મોટરમાં સાંજે ૫-૪૫ કલાકે નીકળવાનું બન્યું ત્યારે મોટરમાં આગળ જગ્યા ન હોવાથી પૂ.મા સાથે પાછળની બેઠક પર મારે ફરજિયાત બેસવાનું બન્યું હતું. પૂ.મા ભલે વાતસલ્યમૂર્તિ રહ્યાં, પરંતુ તેમની સાથે બેસવામાં મન સંકોચ અનુભવવા લાગ્યું. જેને આપણે ગુરુપદે સ્થાપ્યા હોય તેમની સાથે એક બેઠક પર કેવી રીતે બેસી શકાય! તેમના તપથી પવિત્ર થયેલા દેહને આપણા જેવા સામાન્ય-અપવિત્ર વ્યક્તિથી કદાચ સ્પર્શી જવાય તો ? પરંતુ પૂ.માએ પૂ.શ્રીના વચનોને યાદ કરીને તરતજ સૂચના આપી કે “સંતો સાથે તેમનું માન જળવાય તે રીતે સહય-તાથી અને તેમને સ્પર્શ ન થાય તે રીતે બેસવું જોઈએ.” એથી હું પણ ખૂબ જાગૃત રહી સંભાળપૂર્વક બેઠો. આમ યાત્રાની શરૂઆતથીજ જીવન ઘડતરના પાઠ શીખવાના ચાલુ થયા.

કાયાવરોહણના અતિથિગૃહના એક સ્પેસલ રૂમમાં પૂ.માની

અને અન્ય એક રૂમમાં અમારી ઊતારવાની ગોઠવણ થઈ. તે રાત્રે પૂ. માએ મને અને મારા સહયાત્રી ભરત ગાંધીને બોલાવ્યા ને કહ્યું ‘છોકરાઓ ! તમે મારી સાથે આવ્યા છો તો અહીં વિશેષ સાધન ભજન કરજો. શું કરશો ? સવા લાખ જપનું અનુષ્ઠાન પણ કરી શકાય. તેમાં રોજ ૨૫૦ માળા કરવાની થાય. વળી અહીં તો શંકરભગવાનનું સુંદર મંદિર છે તો રોજ અગિયાર વાર શિવમહિમ્ન સ્તોત્રના પાઠ પણ કરી શકાય. રોજ કરતાં હોઈએ તેનાથી વધારે સાધન-ભજન કરો. અહીં એને માટેજ આવ્યા છો. તીર્થમાં કરેલ તપ-સાધનાનું અધિક ફળ મળે છે.’

પૂ. શ્રીની જેમ પૂ. મા પણ આદર્શ ગુરુની જેમ સાથે આવનાર સાધકની આધ્યાત્મિક પ્રગતિ પણ થાય તે અંગે સતત ધ્યાન રાખતાં. ‘રજા લઈને આટલે દૂર આવ્યા છો તો તેનો જીવનના ઉત્થાનમાં ઉપયોગ કરો.’ વળી બપોરે મળવાના સમયે જઈએ તો ‘કેટલા વાગે ઊઠ્યા’તા ? ઊઠીને શું કયું ? કેટલા જપ કર્યા ? શિવમહિમ્નનો પાઠ કયો ? વિગેરે આવશ્યક પ્રશ્નો પૂછતાં. વળી ‘તમને અહીં ફાવ્યું ? રાત્રે ઉંઘ આવી હતી ? ભોજન કરી લીધું ? કેવું હતું, ભાવે એવું તો હતું ને ? કંઈ તકલીફ તો નથી પડી ને ?’ જેવા પ્રશ્નોમાં પૂ. માના વાત્સલ્યભાવનાં દર્શન થતાં. તદુપરાંત ‘અહીં નવા પ્રદેશમાં આવ્યા છો તો આજુબાજુના વિસ્તારની માહિતી મેળવો. ક્યાં શું જોવા જેવું છે ? કેવી વ્યવસ્થા છે, શું શું મળે છે, કેવું મળે છે ?’ જેવી સામાન્ય સલાહ આપવાનું પણ ચૂકતાં નહીં. અને ફળ કાપવાનું હોય તો ફળ અને અપુ તથા વાસણો અને હાથ પણ પાણીથી સ્વચ્છ કરવાં જોઈએ. વળી પૂ. મા પેપર વાંચતા હોય તો તે સમયે

આપણે તેમની સાથે ન વાંચવું જોઈએ. એવી મીઠી ટકોર પણ કરવાનું ચૂકતાં નહીં.

આ યાત્રામાં સામેલ થવા નીકળ્યો ત્યારે એક સહજ વિચાર મનમાં સ્ફુર્યો કે હું શા માટે જઈ રહ્યો છું ? તો તુરત જ પ્રત્યુત્તર મળ્યો, ‘પ્રભુ ભજન કરવા, સત્સંગ કરવા.’ રામકૃષ્ણદેવ કહેતા કે સંસારીઓએ અવારનવાર ઇશ્વરના ભક્ત એવા સંત-સાધુ મહાત્માઓ સાથે સત્સંગ કરવાની અને વચ્ચે વચ્ચે એકાંતમાં જઈને ઇશ્વરનું ચિંતન-સ્મરણ કરવાની ખૂબ જરૂર છે, જેથી સંસારની જે ધૂળ લાગી હોય તેને દૂર કરી શકાય. આ વિચાર મેં પૂ. માને કહ્યો. પૂ. મા કહે, “બરાબર છે, રામકૃષ્ણદેવ એવું પણ કહેતા કે સાપ અને નોળિયો ઘણો વખત સુધી લડ્યા કરે ને આખરે થાકીને બેય છૂટા પડે. નોળીયો પછી ‘નોળી’ વેલને સૂંઘી આવે એટલે ફરી જંગમાં અંપલાવવા શક્તિશાળી થઈ જાય. આ નોળી ‘વેલ’ તેજ પ્રભુનું ભજન-એકાંતમાં પ્રભુ માટે તલસવાની સાધના.” વળી એક દિવસ વાત નીકળતાં મેં કહ્યું : મા ! તમારું સાન્નિધ્ય હોય ત્યારે અમારી આધ્યાત્મિકતાની બેટરી ફૂલ ચાર્જ થઈ જાય છે. પણ અમે જ્યારે ઘરે જઈએ છીએ અથવા તમારો સત્સંગ ન હોય ત્યારે રોજાંદા જીવનના ચક્રમાં પડતાં થોડા જ દિવસમાં તે બેટરી એકદમ ડિસ્ટાન્ડ (ખાલી) થઈ જાય છે. મનમાં ‘નો મૂડ સ્ટ્રાઇક’ (કંઈપણ ન કરવાની વૃત્તિ) થાય છે. તો પૂ. મા કહે : યુવાનો-ને આવું થયાં કરે. આને માટે તમારે નિયમિત સત્સંગ કરવો, સારાં પુસ્તકોનું વાંચન કરવું, અમે જ્યાં હોઈએ ત્યાં અઠવાડિયે એકાદ વાર આવવું જેથી બળ મળે. બેટરી ચાર્જ થયાં કરે. નિરાશાઓ ઘેરી ન વળે. પ્રારંભના તબક્કામાં

આવું થાય. ગભરાવું નહીં. વળી એક પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર પ્રદાન કરતાં પૂ. માએ કહ્યું, રોજ અમુક માળા જપ કે સ્તોત્ર પાઠ કરવાનો નિયમ રાખવો અને એ નિયમ જો ન પળાય તો તેને માટે તે દિવસે દૂધ ન પીવું. ભોજનમાં પ્રિય વાનગી ન લેવી, અથવા એક ટંક ભોજન જતું કરવું. એવા દંડ લઇ શકાય. છતાં પણ જો નિયમો ન પળાય તો? એવા પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરમાં કહ્યું: સૌપ્રથમ તો પોતાની જાગૃતિ હોવી જોઈએ. આપણે પ્રભુપદે આગળ વધવું છે, આપણામાંના દુર્ગુણોને દૂર કરવા જ છે. એવી દૃઢ તમન્ના હોવી જોઈએ તો જ દંડ કામ કરે. નહીં તો 'દંડપુફ' થઈ જવાય. પોતાની જાત પરત્વે પ્રમાણિક રહેવું પડે.

પૂ. માનો જિતારો અતિથિગૃહના સ્પેશ્યલ રૂમમાં હોવા છતાં ત્યાં બાહ્ય શાંતિ ન હતી. આવતા જતા યાત્રિકોનો કોલાહલ રહેતો, બીજે દિવસે હું અને ભાઈ ભરત ફરવા નીકળ્યા. તો મંદિરના કંપાઉન્ડમાં જ એકાંત વાતાવરણમાં જ અત્યંત શાંતિવાળી જગ્યાએ મંદિરના પાછળના ભાગમાં સુંદર સાધના કુટિરોનું નિર્માણ થયેલું. તપાસ કરતાં જણાયું કે ચાર કુટિરોમાંથી એક જ ખાલી છે. પણ કોઈને આપતા નથી. અમે પ્રયત્ન કરી જોયો પણ નિષ્ફળતા મળી. બીજે દિવસે બન્યું એવું કે શ્રી જીતુભાઈ ગાંધીના મિત્ર નજીકના ગામમાં રહેતા તે વડોદરામાં સિનેમા જોવા આવેલા. પણ ટિકિટ ન મળતાં તેઓ જીતુભાઈને ઘરે મળવા આવ્યા. શ્રી જીતુભાઈ કાચાવરોહણ રોજની જેમ આવવા નીકળતા હતા. તેમણે તે ભાઈને કાચાવરોહણ સાથે આવવાનું કહ્યું. તેમણે વહેલા પાછા ફરવાનું હોય તો આવવાનું સ્વીકાર્યું, તે ભાઈ આવ્યા. કુટિર વિશે વાત થઈ તો કહી આહીના વ્યવ-

સ્થાપકો મારા મિત્રો જ છે. વળી મારા વેવાઈ પક્ષના સગા પણ તેમને સારી રીતે જાણખે છે. અને ખરેખર તેમના પ્રયત્નોથી તે કુટિર સહેલાઈથી મળી ગઈ, જે અમને ઘણા ઉપાયે પણ નહોતી મળી. જે ભાઈએ અમને ના પાડેલી તે જ ભાઈને અમારે માટે સર્વ વ્યવસ્થા કરવાની આજ્ઞા કરવામાં આવી. તેમને પણ આશ્ચર્ય થયું! બીજાજ દિવસથી પૂ. માને ઈશ્વરની પ્રેરણાથી એક ગ્લાસ છાશ પર ઉપવાસ કરવાના હતા, છાશ-દહીં કયાંથી લાવવાં, તે પણ એક પ્રશ્ન જ હતો. તો તેની પણ પેલા ભાઈના એક સગાને ઘરેજ વ્યવસ્થા થઈ ગઈ! એમનું ઘર સ્વચ્છ અને કુદૃઢ શુદ્ધ શાકાહારી અને ધાર્મિક ભાવનાવાળું હતું. તેમના ઘરેજ ગાય-ભેંસ હતાં. અચાનક થયેલી વ્યવસ્થાથી અમને આશ્ચર્ય થયું. પૂ.શ્રીની અનન્ય કૃપાનાં દર્શન થયાં. પેલા ભાઈ પણ છેલ્લે કહેતા ગયા, પૂ.શ્રીએજ મને સિનેમાની ટિકિટ અપાવી નહીં ને આ એક સત્કાર્યમાં નિમિત્ત બનાવ્યો.

એ નવું સ્થાન પૂ. માની અંગત સાધનામાં ઘણું લાભદાયક પુરવાર થયું. તે સ્થાનમાં ગયાં તેજ દિવસે રાત્રે ચાર અને કુલ દસેક દિવ્ય અનુભવો થયા. અને પાંચેક ભજનો પણ લખાયાં. આથી પૂ. માના આનંદની કોઈ સીમા ન રહી. અને તેમણે લગભગ આખી રાત જાગીનેજ ભજન ગાવામાં અને જપ કરવામાં પસાર કરી. પ્રશ્ન પૂછતાં જણાયું કે સામાન્ય રીતે તેમની જિંદગી રોજના ફક્ત બે ત્રણ કલાકની જ હોય છે. પૂ.શ્રી સાથે કાયમ રહેવા આવ્યાં તે પહેલાં પણ સુરતમાં સાધના દરમિયાન ઘણીખરી રાત્રિઓ નિદ્રાવિહીન, પ્રભુની મસ્તીમાંજ પસાર કરતાં.

તેમનો એક દિવ્ય અનુભવ સાંભળી અમને બધાંને ખૂબ જ આનંદ થયો. તેમના નજીકના ભક્તોને માટે પણ કદાચ

તે અત્યંત આનંદના સમાચાર હશે. પૂ.શ્રીને સાધના દર-
મ્યાન હિમાલયની ગરિમાળાઓમાં જગદંબાના દર્શન માટે
તારીખ દિવસો મળતાં તેમ પૂ.માને પૂ. મહાત્માજીએ દર્શન
આપી જણાવ્યું કે, અમુક દિવસે હું તમારા પર “પૂર્ણ
કૃપા” કરીશ. પૂ. મા પર પૂર્ણકૃપા થતાં તેમના ૧૮ માર્ચથી
આદ્યા આવતા અતિ કઠોર ઉપવાસોનો અંત આવશે. તેમ-
ની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા પરિસમાપ્તિએ પહોંચશે. આપણા સૌને
માટે તે એક ઉત્સવનો દિવસ હશે. પૂ. માને ભજનોની રચ-
ના વિષે મેં પૂછ્યું તો કહે : ભજનો લખવા માટે હું કંઈ
લખતી નથી. એને માટે મારે ખાસ વિચારવું પણ નથી
પડતું. અમુક દિવસ કે પ્રસંગને અનુરૂપ ભજન લખવું છે તેથી
નથી લખતી. ભજનની પંક્તિઓ તો મારા મનમાં, અંતર-
માં સ્કુરે છે, ને તે ગાઉં છું. પંક્તિઓ એક પછી એક સ્કુરતી
જાય છે અને હું ગાયા કરું છું. આ બધું એકદમ સહજ
છે. તેમાં મારા કોઈ વિશેષ પ્રયત્નો નથી હોતા. ઇશ્વરની
કૃપા જ હોય છે. ભજન રચાયાં પછી તે ભજનપંક્તિઓ જ
મારે મન મંત્ર પ્રાર્થના થઈ જાય છે. બસ, મસ્તીમાં આવી-
ને સ્થળ કાળનું જ્ઞાન ભૂલીને તે ભજન ગાયા જ કરું છું.
આખી રાત પસાર થઈ ને સવાર ક્યારે પડે, તે ખબર જ
ન પડે ! કોઈક અનેરા આનંદના અર્જુનમાં સ્નાન કરું છું.
સૌ પ્રથમ ૧૯૭૧-૭૨માં

‘હાલા જ્યાં હો ત્યાંથી આવ
શિવ તું મારે, તું જગદંબા
મારે એક આધાર.....હાલા....

ભજનથી ચાલુ થયેલી ભજનની રચનાઓ હજી આજે
પણ થયે જ જાય છે.

પૂ. માની હમણાં જે સાધના ચાલી રહી છે, તેના વિષે
ઘણા અઢાણ છે, કે ખોટા ખ્યાલો ધરાવે છે. મા યોગેશ્વરજી
પાછળ પોતે પણ તેમના પાર્થિવ તનુનો પરિત્યાગ કરવા જ,
ઉપવાસ દ્વારા શરીરને ક્ષીણ કરી રહ્યાં છે, એવું ઘણા માને છે.
મને વખતોવખત પૂ. માનાં દર્શન કરવાની તક મળી છે.
અને આ છ દિવસ દરમ્યાન મેં જે એમની ચાલી રહેલી
સાધનાને જોઈ છે અને મારી બુદ્ધિની મર્યાદામાં રહીને તેમ-
ની કૃપાથી જે કંઈ સમજી શક્યો છું તે કંઈક આ પ્રમાણે
છે : પૂ. માના ઉપવાસ વ્રત કે તપની સાધના પાછળ એક
ભીડી સમજ છે. સાથે સાથે પૂ. શ્રીની અનન્ય કૃપાદષ્ટિ પણ
છે. એટલું જ નહીં પણ પૂ. શ્રીની ઇચ્છાથી જ, ઇશ્વરની
પ્રેરણાથી જ આ સાધના ચાલી રહી છે. પૂ. શ્રી જ, પૂ. માને
કેવી રીતે શું લઈને [પાણી, દૂધ, ફળ, છાશ કે કશું પણ
લીધા વગર] ક્યાં રહીને ઉપવાસ કરવા. ક્યા મંત્રના જપ
કરવા વગેરે બધું જ દર્શન આપીને કે તેમની સુધાસભર
દિવ્ય વાણીનું શ્રવણ કરાવીને કહે છે. તેથી આ ઉપવાસો-
સાધના ચાલે છે. તેમની સાધનાનું ધ્યેય કાયાને કૃશ અતિ-
કૃશ બનાવી તેનો ત્યાગ કરવાનું નથી, પરંતુ આ તપ આ
સાધના દ્વારા પરમાત્માની પરાત્પર શક્તિની સર્વોત્તમ કૃપા-
ને મેળવીને તેમનાં દિવ્ય દર્શન કરી, તેમની જ દિવ્યતામાં
આ પૃથ્વી પર કશું જ શેષ ન રહે એ રીતે સમાઈ જવાની-
એકાકાર થઈ જવાની છે. અધ્યાત્મ માર્ગને પીછાણનારા,
તેનો પુનિત પ્રવાસ કરનારા સાધકો-સિદ્ધોને ખબર હશે જ કે
આ ધ્યેય કંઈ નાનું સૂનું નથી, કે તુરત તેની પ્રાપ્તિ થઈ જાય.
ધાર્ડું છું કે મારી આ સમજણ સત્યથી બહુ દૂર નહીં હોય.

આ યાત્રા દરમ્યાન જ વાત નીકળતાં પૂ. માએ કહેલું કે
હમણાં હમણાં એવું બને છે કે ધ્યાનમાં બેસું છું ને ચાર

પાચ મિનિટમાં જ મારું મન સ્થળકાળનું ભાન ભૂલી જાય છે. અને આપું શરીર બાણે કે એકદમ ઉચકાઈને અનંતના અવકાશમાં અવગાહન કરવાની તૈયારી કરવા માંડે છે. પરંતુ મારે તો ખુલ્લી આંખે જ પ્રભુનાં દિવ્ય દર્શન કરવાં છે. આથી તરત જ આંખો ખોલી કાઢું છું. આંખો બંધ કરું ને મારા પ્રાણપ્યારા પ્રભુ અહીં આવીને જતા રહે તો ? અધ્યાત્મ માર્ગ કે સાધના માર્ગની પ્રગતિને જાણનારને સહેજે ખ્યાલ આવશે કે આપણાં મા આધ્યાત્મિક વિકાસની કેટલી ક્ષિતિએ ઓળંગી ગયાં છે !

વડોદરા જવું કે અમદાવાદ, અંબાજી જવું કે ગંગાજી, ઘરની ગાડીમાં જવું કે ટ્રેન બસમાં, સવારે જવું કે સાંજે આ બધા જ નિર્ણયો પૂ. મા ચીઠ્ઠીના આધારે નહીં, પરંતુ તેમના અંતરની દિવ્ય પ્રેરણાને અનુલક્ષીને જ લે છે. અમારે કાયાવરોહણથી શનિવારે એટલે કે ૩-૧૧-૮૪ એ બપોર પછી વડોદરા પાછા ફરવાનું હતું.

તારીખ ૨ જી એ બપોરે/સવારે જ તેમને દિવ્ય પ્રેરણા મળી, ‘કાલે શું કામ જવું છે ! આજે સાંજે જ ચાલો વડોદરા’ ને અમે સૌ ઝડપથી તૈયારી કરી બીજીએ રાત્રે જ વડોદરા પાછા આવી ગયા.

વડોદરાથી મોરબી ઘરની મોટરમાં જવાનું પહેલાં વિચારેલું. પછી શ્રી જીતુભાઈ સાથે વાત નીકળી કે કચ્છ એક્સપ્રેસ નામની નવી સુપરફાસ્ટ ટ્રેન શરૂ થઈ છે. અમે બધા વડોદરાથી તેમાં જ શિબિરમાં રાજકોટ આવીશું. પૂ. માએ પણ વડોદરાથી અમદાવાદ અને વળી ત્યાંથી મોરબી જવું તેના કરતાં આ ટ્રેન સારી રહેશે, એવું વિચાર્યું. એથી વડોદરાથી રાજકોટની બે ટિકિટો લેવાની સૂચના શ્રી જીતુભાઈને આપી. આ વાતને

બે દિવસ થયા. પૂ. માને દિવ્ય પ્રેરણા મળી કે ‘કચ્છ એક્સપ્રેસમાં જવાનું નથી. ઘરની મોટરમાં જ જઈશું’ તે દિવસે સાંજે જ જીતુભાઈ આવ્યા ત્યારે બપોર પડી કે કચ્છ એક્સપ્રેસ રાજકોટ જતોજ નથી. આથી ટિકિટ લાવ્યા ન હતા. આવા પ્રસંગો પૂ. માના જીવનમાં બન્યા જ કરે છે. આ તો સિધુમાંથી બિંદુ.

હંમેશા આત્મવિચારમાં મગ્ન રહો. આથી તમને ચિરશાંતિ મળશે.

રામકૃષ્ણ પરમહંસ

IS:10001

ઓ. ૨૫૯૧૭
ફે. ૩૩૬૬૦
ધ. ૨૮૨૧૪

ખેતીની સિચાઈ માટે વિશ્વાસનીય એન્જન

“સત્યવાન” તથા “ચંદન”

૬, ૮ તથા ૧૦ હો. પા.

-: બનાવનાર :-

કનેરીયા એન્જનીયરીંગ વર્ક્સ

ટેબર રોડ, રાજકોટ-૨

સદ્ભાવભરી ભેટ

પ. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી તેમજ પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીની કૃપાથી અધ્યાત્મના વાંચકો, સદ્ભાવભરી નાની મોટી ભેટ મોકલતાજ રહે છે. એ સહુ અભિનંદનના અધિકારી છે. છેલ્લે મળેલી ભેટની વિગતો નીચે પ્રમાણે છે:-

રૂા. ૫૧ શ્રી. સી. ડી શાહ, અમદાવાદ.

પાઉન્ડ ૨૦ (આશરે રૂા. ૩૦૦) શ્રી પ્રભાએન એસ. સેવક, લંડન.

રૂા. ૧૦૧ શ્રી ઇાટુભાઈ નાથુભાઈ પટેલ, સુરત.

રૂા. ૩૦૩ ,, રમેશભાઈ જગુભાઈ પટેલ ચિ. પિન્ડુની બાધા નિમિત્તે.

રૂા. ૧૧ શ્રી ઉત્તમભાઈ નગીનદાસ દ્વિધવાળા, સુરત.

રૂા. ૧૦૦ ,, કાન્તિભાઈ ખુશાલભાઈ દેસાઈના સ્મરણાર્થે-
હા. જે. કે. જી. પી.

રૂા. ૫૧ શ્રીમતી પુષ્પાએન કે. વૈષ્ણવ તરફથી મા ગાયત્રી ને પૂ. શાસ્ત્રીજીની કૃપાથી હરદ્વાર યાત્રાથી સુખરૂપ આવવા બદલ.

રૂા. ૫૧ શ્રી ગોરધનભાઈ કલોલા, મોરબી, વાસ્તા નિમિત્તે.

રૂા. ૧૦૪ શ્રી શાન્તિભાઈ કનેરિયા, રાજકોટ શિબિર પ્રસંગે.

રૂા. ૧૦૧ ,, વિજયસિંહ રાણા, વડોદરા.

રૂા. ૫૧ ,, હરિભાઈ ભોળાણી, એન મીનાને પુત્રજન્મ પ્રસંગે.

રૂા. ૫૧ ,, બાલમુકુન્દભાઈ શ્રોફ, મોરબી માતાજીના સ્મરણાર્થે.

રૂા. ૧૦૧ એક યુવાન સાધક તરફથી.

રૂા. ૫૦ શ્રી અજયભાઈ જાની, ભાવનગર બઢતી નિમિત્તે.

રૂા. ૨૧ ,, નટવરલાલ છ. હાલાણી, સુરેન્દ્રનગર તરફથી

શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈની તંદુરસ્તી સારી થઈ તે નિમિત્તે.

શ્રદ્ધા પ્રેરિત સહાય

સંજય ચંદ્રકાન્ત પંડ્યા

બે મંગલ પ્રસંગો

(૧)

મારા પિતાશ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈ પંડ્યા ખીરસરાની પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષક. અમારો આખો પરિવાર પ. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીમાં ખૂબ શ્રદ્ધા ધરાવે.

હું એમનો નાનો પુત્ર સંજય.

છ-સાત વર્ષનો હતો ત્યારથીજ પૂ. શ્રીની ધ્યાન સાધના શિબિરોમાં હું પિતાજી સાથે અચૂક જતો. મારે આગળ ભણવા માટે સ્વામીનારાયણ ગુરુકુળ-રાજકોટમાં દાખલ થવાનું. કોઈ લાગવગ નહિ, કોઈ પરિચય નહિ. ગુરુકુળમાં પ્રવેશ આપતાં પહેલાં પરીક્ષા લેવાઈ. બે હજાર વિદ્યાર્થીઓની લાંબી વલ્લખાર. આમાં મને પોતાને કેવી રીતે વિના લાગવગે પ્રવેશ મળશે ? મને એની ચિન્તા થવા માંડી.

પરીક્ષાનું પરિણામ આવવાને વાર હતી. ત્યાં એક દિવસ રાત્રે પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીએ સ્વપ્નમાં મને આશ્વાસન આપી કહ્યું. “ચિન્તા ન કર. તારી ઇચ્છા પ્રમાણે તને ગુરુકુળમાં પ્રવેશ મળી જશે.”

દસ દિવસ પછી ગુરુકુળમાંથી પત્ર આવ્યો, તેમાં મને ગુરુકુળમાં પ્રવેશ મળી ગયાની માહિતી હતી.

પત્ર મળતાં, મેં ઘરનાં માણસોને કહ્યું “મને તો ગુરુદેવ યોગેશ્વરજીએ દસ દિવસ પહેલાંજ જાણ કરી દીધેલી. એટલે પ્રવેશ મળશેજ એની મને ખાતરી હતી.”

[સંજે પોતાની આ વાત બાળ સહજ ભાષામાં શિબિ-
રાર્થીઓ સમક્ષ કરી. ત્યારે આ નાના વિદ્યાર્થીની શ્રદ્ધા ને
ભક્તિભાવ જોઈ સહુને આનંદ થયો.]

(૨)

૧૯૭૭માં જમણી આંખે મોતિયાનું ઓપરેશન કરાવેલ.
ડાબી આંખે મોતિયો પાક્યો ન હતો. આ માટે ઘણા
ડોક્ટરોને બતાવ્યું પણ સહુનો અભિપ્રાય મોતિયો પાક્યો
નથી એવો થયો.

પાંચ વર્ષ પછી ફેબ્રુઆરી ૮૨માં આંખના એક ડોક્ટરને
બતાવ્યું. તેણે કહ્યું મોતિયો પાકી ગયો છે. એટલે તા.
૧૨-૨-૮૪ના રોજ ડાબી આંખે મોતિયાનું ઓપરેશન કરા-
વવાનું નક્કી કર્યું. હોસ્પિટલમાં દાખલ થઈ.

સવારે મને ઓપરેશન ટેબલ ઉપર લઈ જતા હતા,
ત્યારે મને ગુરુદેવ શ્રી યોગેશ્વરજી ને પૂ. મા સર્વેશ્વરીનાં
અચ્ચાનક થોડી સેકન્ડો માટે દર્શન થયાં તેથી મને આનંદ
થયો. મનમાં થયું “ગુરુદેવ ને પૂ. મા અહીં પણ મારી સાથે-
જ છે.”

પછી મને ટેબલ ઉપર સૂવાડી. આંખે લોકલ એનાસ્થેશિયા
આપ્યું. ડોક્ટરે આંખ જોઈ ને બીજા ડોક્ટર સાથે વાત કરતાં
મેં સાંભળ્યું કે મારી આંખમાં મોતિયાનું ઓપરેશન કરવા
જેવું જ નથી. આથી ડોક્ટરે તુરતજ ઓપરેશન કરવાનું બંધ
રાખ્યું. મને આશ્ચર્ય થયું !

ત્યારબાદ આજ સુધી મોતિયાનું ઓપરેશન કરાવવાની
મારે જરૂર પડી નથી. પ્રભુની લીલા કેવી છે, તે સમજાતું નથી.

મંજુલાબેન બી. શેઠ, વડોદરા.

ઓળખો

(અગાધ સામર્થ્ય ધરાવતા સ્વામીભક્ત મનને)

—મંગળભાઈ પંચાલ

“ અથ ત્રિવિધ દુઃખાત્ અત્યંત નિવૃત્તિ અત્યંત પુરુષાર્થઃ
(સાંખ્ય ૧-૧)

સાંખ્ય દર્શનના પ્રથમ અધ્યાયનું આ પ્રથમ સૂત્ર છે અને
તે સૂચવે છે કે આપણે જે આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક તેમજ
આધિદૈવિક એમ ત્રણ પ્રકારના દુઃખોથી નિરંતર પીડાતા
રહીએ છીએ તે સર્વની આત્યંતિક નિવૃત્તિ માટે તનતોડ
પ્રયત્ન અથવા પુરુષાર્થ કરવો. આ સમગ્ર સંસારમાં પોતાને
અત્યંત સુખી કહેવડાવી શકે એવો કોણ છે ? જગતના સર્વ-
શ્રેષ્ઠ માલેતુબરોના હૃદય પર હાથ મૂકી તેઓને પુછવામાં આવે કે
તમે સુખી છો ? જવાબ હંમેશાં “ ના ” માં જ હોવાનો.
આપણા શ્રુતિ અને સ્મૃતિકારોએ ડીંડીમ વગાડીને કહ્યું છે
કે, આ જગતમાં જે જે પદાર્થો સ્થૂળ દૃષ્ટિએ જણાય છે તે
સર્વમાં આત્યંતિક સુખ આપવાનું સામર્થ્ય છે જ નહિ.
આપણે આ બાબત વર્ષોથી જાણીએ છીએ. કહો કે ગળથૂથી-
માં જ આ હકીકત જડાયેલી છે, તેમ છતાં આપણે દુઃખી
છીએ એ પણ હકીકત છે. નાના નાના ગામનાં દવાખાનાંઓ-
થી માંડીને મોટાં શહેરોની અદ્યતન ઇસ્પતાલોમાં સહજ
નિરીક્ષણ કરતાં જણાશે કે હબરો સ્ત્રીઓ, પુરુષો, બાળકો,
યુવાનો સેંકડો પ્રકારના રોગોથી પીડાય છે અને એ સર્વ
રોગોની-બિમારીઓની પકડમાંથી મુક્ત થવા કેટકેટલા મનુષ્યો
તેમના અમૂલ્ય સમયનો અને ધનનો વ્યય કરતા હોય છે, એ
આપણે સૌ સારી પેઠે જાણીએ છીએ.

તો પછી કેટલાક પ્રશ્નો આપોઆપ ઉદ્ભવે છે કે આ સર્વ દુઃખોની ઉત્પત્તિનું કારણ શું? હું કોણ છું? પહેલાં હું શું હતો? આ શરીર શું છે? સુખનો કે દુઃખનો અનુભવ કોણ કરતું હશે? આ જીવન કેવી રીતે ઉદ્ભવ્યું? સર્વ મનુષ્યો, પશુ, પક્ષીઓ વગેરેને મરણ છોડતું નથી તો મારી પણ છેલ્લે એજ દશા થવાની જ ને? મૃત્યુબાદ મારું શું થશે? વિગેરે.

આપણા ઋષિમુનિઓએ એનો જવાબ આપી જ રાખ્યો છે. આપણને હૈયાધારણ આપીને કહ્યું જ છે કે જો બંધન અથવા દુઃખ પામવું એજ જીવમાત્રનો સ્વાભાવિક ધર્મ હોત તો મોક્ષ જેવા પરમ પુરુષાર્થનો ઉપદેશ કરવાનું રહેતું જ નથી. પરંતુ તેમ નથી. આપણે સ્વભાવથી જ અમૃતનાં સંતાન છીએ. પરમાત્મ્ય આનંદના ભોક્તા થવાનો આપણો જન્મજાત અધિકાર છે. તૈત્તિરીય ઉપનિષદના ઋષિએ વિરક્ત પુરુષોને આપમેળે જ ઉત્તરોત્તર પ્રાપ્ત થતા આનંદનું વર્ણન કરતાં જણાવ્યું છે : “તે ચે શતં પ્રભાપતેરાનંદાઃ । સ એકો પ્રહ્લાણ આનંદઃ । શ્રોત્રિયસ્ય ચાક્રમહસ્તયઃ । (પ્ર વલ્લી પાના. ૧૪૦)” એટલે કે “પ્રભાપતિના જે આનંદનું વર્ણન કરેલું છે તેવા સો આનંદોને ભેગા કરવાથી જે આનંદની રાશિ થાય છે, તેટલો સૃષ્ટિના આરંભમાં સર્વપ્રથમ ઉત્પન્ન થનારા હિરણ્ય-ગર્ભ પ્રદાનો એક આનંદ છે તેમજ જે મનુષ્ય તે પ્રદાના પદ-થી પ્રાપ્ત થનારા સુખોથી વિરક્ત થઈ ગયો છે, તે વેદના રહસ્યને સમજનારા વિરક્ત પુરુષને આવો આનંદ આપમેળેજ પ્રાપ્ત છે.”

આવો આનંદ આપણને સ્વાભાવિકજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. આપણે આપણને નકામા દુઃખી માની બેઠા છીએ. જો આ સત્ય જ છે તો પછી ઉપરોક્ત દર્શાવેલાં ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખોની

ઉત્પત્તિનું કારણ શું? જો આપણે પરમકૃપાળુ પ્રભુનાં અમૃતમય સંતાનો છીએ તો પછી આ દુઃખો શાને? શું આપણે દુઃખમાંજ સખડવા માટે સર્જ્યા છીએ? ના, ના, કદી નહિ!

તો પછી આ જીવનના ગાળામાં જન્મથી તે મૃત્યુપર્યંત કોઈક એવું હોવું જોઈએ કે જેનાથી આપણને સુખનો અથવા દુઃખનો અનુભવ થાય છે. આં જે ‘કોઈક’ છે તેને શાઓ ‘મન’ એ નામથી ઓળખાવે છે. આપણામાં રહેલી ‘મન’ નામની કોઈ અગમ્ય સત્તા સુખનું તેમજ દુઃખનું કારણ છે એમ અનુભવી ઋષિઓ, સંતો, મહાત્મા પુરુષો આપણને હરહંમેશ કહેતા આવ્યા છે. ભગવદ્ગીતાએ તો એના પર મહોર જ મારી દીધી છે કે “મનઃ એવ મનુષ્યાણામ્ કારણં બંધ મોક્ષયોઃ” અર્થાત્ મનુષ્યના બંધન અને મોક્ષનું કારણ મન જ છે.

આ લેખમાળામાં આપણે પ્રથમ મન શું છે. એ વિષે સહેજ વિસ્તારથી જાણવા પ્રયત્ન કરીશું કારણ કે કિલ્લો ગમે તેવો અલેઘ હોય તોપણ તેના પર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. (વધુ આવતા અંકે)

અધ્યાત્મને શુભેચ્છા.....

Pravin Engineering Works

All Kind of Machinery Repairing
Rala Mandir Lane, Rokodnath,
Hanuman Road, BARODA-1

પૂ. શ્રીના બાળસાધકો

—મા સર્વેશ્વરી

૧

મનિષકુમાર,
પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીના અમદાવાદના વરસો જૂના સેવક પરિ-
વારનું એ નાનકડું સંતાન.
ત્રણ વર્ષ પહેલાં એની માતાની સૂચનાથી પૂ.શ્રી મનિષને
એક નાનો મંત્ર આપે છે.

શું ભણે છે ?

પહેલું ધોરણ.

તો દરરોજ એક માળા કરજે.

હા.

એને સાચેજ મનિષે માળા શરૂ કરી. દરરોજ સવારે
સ્નાન પછી નિયમિત એક વર્ષ એકમાળા કરીનેજ દૂધ પીવા-
નો નિયમ પાળ્યો.

બીજા ધોરણમાં એક માળા વધારી. હમણાં ત્રીજા ધોરણમાં
અભ્યાસ કરે છે. એટલે ત્રણ માળાનો નિયમ કર્યો ને તે
ગમે ત્યાં જવાનું રહેવાનું થાય છતાં નિયમિત ત્રણ માળા
કરીને જ દૂધ પીએ છે. એ નિયમ પાછળ કોઈની આજ્ઞા,
સૂચના કે ટકોર નથી, સહજ રીતે એ નિયમ પળાય છે.

આઠ વર્ષનો થયો એટલે આ વરસે તેણે યજ્ઞોપવિત ધારણ
કર્યું. જેથી હવે ગાયત્રી મંત્રના જપ પણ શરૂ થયા છે.

આશ્ચર્ય તો એ છે કે મનિષે હમણાંજ શ્રાવણમાસ એક
ટંક જ ભોજન કરવાની ઇચ્છા દર્શાવી. ઘરના સૌએ વધાવી
ને નિર્વિદ્ધને એક ટંક જ ભોજન લઈ શ્રાવણમાસ પૂરો કર્યો.

શ્રાવણમાસ પછી હવે દર શુક્રવારે એક ટંક ખાવાની
ઇચ્છા એના બાળમાનસમાં પ્રગટી ને તે ચાલુ થઈ.

વિજયાદશમીના દિવસે પરમ પૂજ્ય માતાજી જ્યોર્તિમયીની
પૂજ્યતિથિ પ્રસંગે મનિષકુમાર વડોદરામાં મળ્યો. ત્યારે દમ-
યંત્રીને તરફથી બાણવા મળ્યું કે મનિષે નવરાત્રીમાં ચોવીસ
હજાર મંત્ર જપ કર્યા. ને આજે તેને યોગેશ્વરબાવનીની નાની
ચોપડી બેઠાં છે. તેને એનો પાઠ દરરોજ કરવો છે.

બાળજગતની એ ખીલતી કળીનું હાર્દિક સ્વાગત કરીએ.

પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીના આશીર્વાદ એ કળી ઉપર સતત
રહો એવી પ્રાર્થના કરીએ.

૨

તા. ૪-૧૦-૮૪.

કપુરાથી વિદાય લેવાનો સમય.

સૌ પુષ્પાંજલિ સાથે પ્રણામ કરી બિદા છે.

એક દશ-અગિયારવર્ષની નાનકડી છોકરી પણ આવે છે.

પ્રણામ કરે છે, સાથે એક સફેદ કવર પણ મૂકે છે.

શું છે ? પત્ર છે ?

ના.

તો શું છે એમાં ?

પૈસા છે.

કેણે મોકલ્યા ?

કોઈએ મોકલ્યા નથી. મારા છે.

તું ક્યાંથી લાવી ?

મારી ભેગી કરેલી રકમ છે. અમારે ત્યાં મહેમાનો આવે
તે અમને આપી જાય તે પૈસા આમાં છે.

એ રકમનું શું કરવાનું છે ?

પ્રત્યુત્તરમાં તે કવર ઉપર વાંચવા મળ્યું.
દીપીક્ષા ભક્ત તરફથી પૂ. રણયાતમાના સ્મરણથી
જ્યોતિર્મયી વિશ્રામગૃહને ભેટ.

વાહ, સરસ.

ધન્યવાદ દીપીક્ષાબેન. તમારી અહીંસા રૂપિયાની કિંમતી
પવિત્ર બાળ બચતનો સત્કર્મમાં જરૂર ઉપયોગ કરીશું.

પ્રેરણા આપનાર તમારા માતાપિતાને પણ ધન્યવાદ.
તમારી આ પ્રવૃત્તિ બાળજગતને પ્રેરક બનો.

૩

જુલાઈ, ૮૪ ની વાત છે.

વડોદરાના મયુર એપાર્ટમેન્ટમાંથી આશિષ રોઝરી સ્કુલ-
માં જવા તો નીકળ્યો પણ થોડીજ વારમાં તે ખંડેરાવ મારકેટ-
થી પાછો ફર્યો. આંખમાં ચોધાર આંસુ.

શું થયું?

દફતર ખોવાઈ ગયું.

કેવી રીતે?

સાઈકલ પરથી કોઈએ ખેંચી લીધું કે પડી ગયું, ખબર નથી.

તેમાં આટલું બધું શા માટે રહે છે?

સારા માણસને મળશે તો આપી જશે ને ગરીબ માણસ-
ને મળે તો વાપરશે. બીજુ લાવીશું, રડ નહીં.

ઘણું સમજાવ્યો છતાં આંસુ અટક્યાં નહીં. છેવટે થાકીને
કેલાસબેને કહ્યું. જા, માપ્રભુને (પૂ. યોગેશ્વરજી તથા પૂ. મા
સર્વેશ્વરી) પ્રાર્થના કર કે મને દફતર ખોવાયું તે સહન
કરવાની શક્તિ આપે.

છતાં રડવાનું ચાલુજ રહ્યું થોડીવારે આશિષ ઉઠ્યો. મને
કમને દેવસ્થાન પાસે પહોંચ્યો. પ્રભુરૂપે બીરાજતાં પૂ. યોગેશ્વરજી

હીસેગબર : ૧૯૮૪

૨૫

તથા પૂ. મા સર્વેશ્વરીને નમ્રભાવે પ્રાર્થના કરી. માપ્રભુ!
મારું દફતર લાવી આપો ને મને સહન કરવાની શક્તિ આપો.
અને દશેક મિનિટની પ્રાર્થના બાદ હસતા ચહેરે આશિષ
ઊભો થયો. નિરાશા અદૃશ્ય થઈ ગઈ. આંસુઓ અટકી ગયાં,
બાણે પ્રાર્થનાથીજ સ્વસ્થતા આવી ગઈ.

નવું દફતર, પુસ્તકો, નોટ કંપાસ વિ. ખરીદવાની વાત
શનિ-રવિ આવતા હોવાથી છેક મંગળવાર ઉપર મુલવતી
રહી અને આશિષ શનિવારે શાળાએ આવ્યો. સોમવારે પણ
ગયો, પણ સોમવારે એના શિક્ષકે એને બોલાવ્યો, પુછ્યું.
તારું દફતર ખોવાયું છે?

હા.

તે મળ્યું છે. પણ જેને મળ્યું છે તેના ઘરે તારે આ સરનામે
લેવા જવું પડશે.

આશિષ પ્રસન્ન બની ઊઠ્યો.

માહિતી મળતાંજ મિત્ર સાથે આશિષ તે ભાઈને ઘેર
પહોંચ્યો. નિશાની માગી, પરિચય માગ્યો ને આશિષને દફતર
મળી ગયું.

અમારા બાળજગતની પ્રાર્થના પણ મા-પ્રભુ સાંભળે છે
એ સત્ય નવિન સંદેશ સાથે આશિષના જીવનમાં સોમવારની
સાંજ પૂર્ણ થઈ.

આનંદ, આનંદ, આશિષના મન અંતરમાં આજે અતિ
આનંદ છે.

આશિષ જેવા બાળકનું એક દફતર જે પ્રભુ પ્રાર્થના માત્રથી
મેળવી આપે, તે પ્રભુ શું આપણું ખોવાયેલું આત્મિક દફતર
ન મેળવી આપે? જરૂર મેળવી આપે. પણ પ્રાર્થના કરવી પડે.
આશિષ જેવી બાળ નિર્દોષ સરળ સહજ પ્રાર્થના.

*

*

*

નવરાત્રીના પવિત્ર દિવસો શરૂ થયા.

શ્રી વિજયભાઈ પુરોહિતને સહજ વિચાર આવ્યો કે પૂ. યોગેશ્વરજીના પુસ્તકો મંદિરમાં વેચાણ માટે મૂકીએ તો કેવું સારું!

ત્યાં તો એ પરિવારના પેલા નાનકડા ૧૩ વર્ષના અશોકે કહ્યું, ચાલો હું વેચાણ માટે બેસું.

શ્રીવિજયભાઈને આશ્ચર્ય થયું! આનંદ પણ થયો. આટલો નાનો બાળક શું કરશે તેવા વિચારો પણ જાગ્યા.

ને સાચેજ અશોક એક થેલીમાં ૭,૮ પ્રકારનાં પુસ્તકો ભરીને પાલનપુરના માતાના મંદિરે પ્રથમ નવરાત્રીના દિવસે સાંજે છ વાગ્યે હિંમતથી ઉત્સાહિત થઈ પહોંચી ગયો.

ત્યાં મંદિરના પૂજારી એક વૃદ્ધ હતાં. તેની રજા લઈને અશોકે સંતસાહિત્ય વેચાણના શ્રીગણેશ શરૂ કર્યો.

એ અઢી કલાક સુધી અવાજ, વાતો ચાલુ રહી. કેટલાક પુસ્તકો જુએ ને કેટલાક જુએ પણ નહીં.

અશોકની ધીરજ ઘટવા લાગી. એકલો નાનકડો બાળક, એથી ત્રણ કલાક પછી એ ફરીથી નિરાશ હોયે પુસ્તકો થેલીમાં મૂકી ઘર તરફ જવાનું વિચારે છે, ત્યાંજ એક ભાઈ આવે છે.

તેમણે તરતજ કળીમાંથી કુલ, દિવ્ય અનુભૂતિ, તીર્થયાત્રા વિગેરે બેયાં ને તરતજ ખરીદ્યાં.

અશોકનો ઉત્સાહ વધી ગયો. આનંદિત હોયે ઘેર આવ્યો ને પછી તો એ નવ દિવસ સુધી દરરોજ મંદિરે એકલોજ થેલી ભરીને પુસ્તકો લઈ જાય. ઘરેથી ૧૫ મિનિટ ચાલીને જાય. છેલ્લા એ દિવસ નાનકડો કિશોર પણ બેઠાંયો.

અને નવ દિવસમાં પૂ. શ્રીના સાહિત્યનો આ બાળસાધકે પ્રસાર કર્યો.

અભિનંદન અશોકકુમાર તમને!

અશોક પંજાસનવાળી બંને હાથથી અંગુઠા પકડી શકાય એવી ચોક્કસ રીતે યોગમુદ્રા કરે છે. તેથીજ ગયા વર્ષની ૧૦મી સાધના શિબિરમાં પૂ.શ્રી એની પાસે મંત્ર ઉપર યોગમુદ્રા કરાવતા. વળી અશોક ગયા વરસથી નિયમિત ૧૦ માળા મંત્રજપ પણ કરે છે. પાલનપુરમાં ચાલતા ધ્યાનકેન્દ્રમાં અશોક અતિશય નિયમિત સાધક તરીકે દર રવિવારે હાજર રહે છે. પંજાસનવાળી જપ સાથે ધ્યાન કરે છે. ઘણીવાર કહે છે કે આજે મને જપ કરતાં કરતાં ધ્યાન પુરું થયું તો પણ આંખ ખોલવાનું મનજ ન થયું એટલો આનંદ આવતો હતો.

દરરોજ સાંજે એ ઘરમાં નિયમિત પ્રાર્થના થાય તેમાં પણ એ હાજર રહે છે.

યોગેશ્વરબાવની, રામકૃષ્ણદેવની સ્તુતિ તેને કંઠસ્થ છે.

સંત સાહિત્યના પ્રસારનું સત્કર્મ અશોકના પવિત્ર બાલ-હસ્તે પાલનપુરમાં સહજ રીતેજ શરૂ થયું. ધન્યવાદ.

પ્રભુનાં કાર્યો આવા બાળસાધકના શુભ હસ્તે વધુને વધુ થાઓ એજ શુભેચ્છા, ફરીથી અભિનંદન.

વિદ્યાર્થીઓને ઉદ્દેશોધન

-સત્ય સાધના

દુનિયાની આજની પરિસ્થિતિ વંટોળિયા જેવી છે. અને તે જગતમાં અશાંતિ અને ગુંચવાડો ઉત્પન્ન કરે છે. કોઈને માનસિક શાન્તિ નથી. જ્યાં ત્યાં સર્વત્ર ભય અને ચિંતા દેખાય છે. મનુષ્યે અવકાશ પર વિજય મેળવ્યો છે. નવા ગ્રહો અને ઉપગ્રહો તરતા મૂક્યા છે; છતાં સર્વત્ર ભયનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તે છે. આપણા દેશમાં પણ કટોકટીનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. અને પરિસ્થિતિને સુધારવા માટે જરા પણ સમય બગાડવો ન જોઈએ. મનુષ્ય શાંતિનો અનુભવ કરે તે માટે વધારે પ્રયત્નો કરવા જોઈએ, કારણકે શાંતિ વિનાનું જીવન ભયજનક છે.

વિદ્યાર્થીઓએ બીજો અભ્યાસક્રમ શીખવાની સાથે શાંતિનું રહસ્ય પણ શીખવું જોઈએ. આ તક ગુમાવવી ન જોઈએ, કારણકે તેજ શાણપણ તમને બચાવશે.

આધુનિક શિક્ષણ પદ્ધતિ તમને રોટલો રળનાર અને નાગરિકો બનાવે છે, પરંતુ તે તમને સુખી જીવનનું રહસ્ય બતાવતી નથી. સત્ અને અસતના વિવેકની તાલીમની ખાસ જરૂર છે. તે હાલની કેળવણીમાં ઉપલબ્ધ નથી. અલબત્ત એમાં તમારો દોષ નથી, પરંતુ જેઓ કેળવણીનો પ્રબંધ કરે છે, તેમનો દોષ છે. વહેલા અથવા મોડા સત્ અને અસતના વિવેકનો પ્રબંધ તેઓએ કેળવણીમાં કરવો પડશે; કારણકે એ વિવેકની ખીલવણી સિવાયની કેળવણી અધુરી છે. સાચું પૂછો તો શિક્ષણનો એ મુખ્ય હેતુ છે. વિદ્યાર્થીમાં સદ્ગુણો ટેવો પાડવી, ધર્મને મજબુત બનાવવો વગેરે બાબતો ઉપર

કેળવણીએ ધ્યાન આપવું જોઈએ. બહારનો ભપકો, દેખાવ, બહારની ઔપચારિક સભ્યતાઓ, સામાન્ય માહિતી ભેગી કરવી અને સામાન્ય કૌશલમાં પારંગત થવું, એ કેળવણીનું ધ્યેય નથી.

પ્રથમ તમારા અંતરમાં એ ઠસાવી દો કે તમે પોતે અમર આત્મા છો. તે આત્મા નાશવંત નથી. શાશ્વત છે. આત્મા પવિત્ર ને દૈવી છે. આ વિચારથી તમને ધૈર્ય ને શક્તિની પ્રાપ્તિ થશે. પછી તમારે પરસ્પર સ્નેહભાવ અને આદરનો વિકાસ કરવો. બધા પ્રકારનાં મનુષ્યો અને અભિપ્રાય પ્રત્યે સહનશીલ બનો. શાળા, ઘર કે સમાજ એ બધા સહનશીલતા માટેનાં તાલીમ કેન્દ્રો છે. શાળામાં શિક્ષકોએ અને વિદ્યાર્થીઓએ પોતાની ફરજો અને હક્કો પ્રત્યે સલાન રહેવું જોઈએ.

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચેના પ્રેમસંબંધનું વાતાવરણ સુખદ સહકાર અને સંવાદિતાની ગેરંટી આપે છે. આ બધા ઉપરાંત સારા બનો, પ્રામાણિક બનો, સાફવર્તન રાખો. આમ થશે તો યુનિવર્સિટીની ડીગ્રી વધારે દીપી ઉઠશે.

પરીક્ષામાં પાસ થવાને બહુ મહત્ત્વ ન આપો, કારણ કે જો તમે તેમ કરશો તો જ્યારે તમે નાપાસ થશો ત્યારે તમે અત્યંત હતાશ થશો. જ્યારે પરીક્ષાઓનાં પરિણામો બહોર થાય છે, ત્યારે આપણે સાંભળીએ છીએ કે ઘણા યુવાનો આપઘાત કરે છે. આણું મૂર્ખાઈભર્યું કોઈ કાર્ય કરશે નહિ. જો નિષ્ફળતા આવી પડે તો વધુ મહેનત કરવાની ચેતવણીરૂપ માનજો. તમે શા માટે નિષ્ફળ ગયા તેનું પૃથક્કરણ કરો. અને જે અનુભવ મળ્યો તેનો લાભ મેળવો. આપઘાત જેવાં મૂર્ખતાભર્યાં કૃત્યોથી તમારી જાતનો નાશ કરશો તો તે ભારે દુઃખદ લેખાશે.

તમારી વિદ્યાર્થી અવસ્થા છે ત્યારે મુશીબતો સફળતાથી પાર પાડતાં શીખો. બીજાને દુઃખ આપ્યા સિવાય જીવન જીવતાં શીખો અને પોતાની જાતે દુઃખ સહન કરતાં શીખો. મોટાઓના વિખવાદો, તરંગો અને ચૂંટણી અંગેની તકરારોમાં સમય ખરબાદ ન કરો. તેઓ તમારી સમક્ષ ઘણા ખરાબ દાખલો બેસાડે છે. તમારે તેમની હલકી વર્તણૂકનું અનુકરણ કરવું ન જોઈએ.

સ્વચ્છ ને સંતોષી બનો. રાજકારણની ગૂંચો સમજવા માટે તમે ઘણાં નાનાં છો. રાજકારણમાં પડેલા માણસો તમને તેઓના હથિયાર બનાવે છે. અને પોતાનો હેતુ સિદ્ધ કરવા તમારો ઉપયોગ કરે છે. બહાદુર બનો, ને કોઈના હાથા ન બનો. તેમને કહી દો કે તમારી પાસે વધુ સારાં કામો કરવાનાં પડેલાં છે.

તમારી ખુદ્દિ અને અનુભવ તમને જ્યાં સુધી લઈ જાય ત્યાં સુધી જ જાઓ. દરેક વસ્તુની ખરાબર તપાસ કરો અને જે વસ્તુ સાચી છે એમ ખરાબર તમને અપીલ કરે, તોજ તે માનો. કોઈ માણસ સારું બોલે કે લખે છે તે પુરતું નથી, પરંતુ તે જે પ્રમાણે બોલે છે કે લખે છે, તેજ પ્રમાણે આચરણ કરતા હોય તોજ તેને માન આપો.

કહેવાય છે કે ભારતમાં ઘણા સંતો અને સાધુ પુરુષો પેદા થયા છે. વળી ભારતમાં ભગવાનના ગુદા ગુદા અવતારો થયા છે. ભગવાન માનવ સ્વરૂપે ભારતમાં પ્રગટ થયા છે. શંકા જાગશે કે જ્યારે દુનિયા આટલી મોટી છે અને દરેક ઠેકાણે આપણે માનવસેવા કરવાની છે, તેને દોરવાની છે ત્યારે બીજી કોઈપણ જગ્યા કરતાં ભારતમાંજ શા માટે આવા અવતારો થાય છે ? તેને માટે પણ કારણ છે.

આખા ભારતમાં શા માટે કોલરમાંજ સોનાની ખાણ હોવી જોઈએ ? જ્યાં સોનાની ખાણ હોય ત્યાં ખાણના ધંજનેરો, રસાયણશાસ્ત્રીઓ વગેરેની જરૂર હોય છે. તેઓ સોનાની શોધ કરે છે. માટીમાંથી સોનું છૂટું પાડે છે, શુદ્ધ કરે છે અને ગુદે ગુદે ઠેકાણે સોનાની જરૂર હોય છે ત્યાં તેની વહેંચણી કરે છે. શું આ સાચું નથી ? તેજ પ્રમાણે ભારતમાં આધ્યાત્મિક કલ્યાણની ડહાપણની ખાણ છે. આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો ભંડાર છે. આ ખજાનો આધ્યાત્મિક જ્ઞાનભંડાર-દર્શનશાસ્ત્રો, ઉપનિષદો, ગીતા અને વેદોમાં રહેલો છે. આતુર મુમુક્ષુઓને આની (આ જ્ઞાનભંડારની) વહેંચણી કરવાની છે; તેને વિશુદ્ધ બનાવવાનું છે. તેના પરના ડાઘ દૂર કરવાના છે. તેનાં મૂલ્યોની સંસ્થાપના કરવાની છે અને આથીજ આપણે ત્યાં સંતપુરુષો અને સાધુપુરુષોની હારમાળા હોય છે. આ સાધુ પુરુષોના ઉપદેશ અને જીવનને કારણે આ ભૂમિમાં આધ્યાત્મિક સફળગુણનું મોટું ક્ષેત્ર છે. તેના પર સહેજ દેખરેખ રાખવામાં આવે કે સંભાળ લેવામાં આવે તો આ ભૂમિ એવી છે કે તેમાંથી આધ્યાત્મિક સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકાય એમ છે.

લોકો દુઃખી થાય છે કારણકે તેમનામાં બધા પ્રકારની અવિચારી અથવા મૂર્ખતાભરી ઇચ્છાઓ હોય છે. તેઓ તે ઇચ્છાઓ પૂરી કરવા સૂરે છે અને તેમાં નિષ્ફળ જાય છે. તેઓ ભૌતિક જગતને ઘણું પ્રાધાન્ય આપે છે. જ્યારે તમારામાં આસક્તિ વધે છે, ત્યારેજ તમે દુઃખ અને શોકથી દુઃખી થાઓ છો. જો આંતરિક દૃષ્ટિથી તમે કુદરત અને સૃષ્ટિના અન્ય પદાર્થો તરફ જોશો તો આસક્તિ ચાલી જશે. બાહ્ય ચક્ષુઓ બંધ કરો અને આંતરિક ચક્ષુઓ ઉઘાડો અને તમને કેવું ભવ્ય સંવાદિતાનું ચિત્ર દેખાશે ! કુદરત પ્રત્યેની આસક્તિને

મર્યાદા હોય છે. પરંતુ ભગવાન પ્રત્યેની આસક્તિ ત્યારે જ વિકસે છે, જ્યારે તમે અંતર ચક્ષુઓ ઉઘાડો છો. વળી ત્યારે ભગવાન પ્રત્યેની આસક્તિને મર્યાદા હોતી નથી. તે સત્યનો આનંદ પ્રાપ્ત કરો.

દરેક વસ્તુમાં ઇશ્વરની સ્વાભાવિક સત્તા રહેલી છે. અરીસામાં પડતા પ્રતિબિંબ તરીકે જેઓ માનવા ના પાડે છે, તેઓ પોતાની આગુબાગુ દરેક પદાર્થમાં પ્રતિબિંબિત થતા ઇશ્વરને કેવી રીતે માની શકે? ઘડામાં પાણી હોય તોજ ચંદ્રનું પ્રતિબિંબ તેમાં પડે છે. તેજ પ્રમાણે તમારા હૃદયમાં પ્રેમરૂપી જળ હોય તોજ તમે તમારા હૃદયમાં ઇશ્વરને સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકો. જ્યારે તમારા હૃદયમાં ઇશ્વરનું પ્રતિબિંબ પડતું નથી ત્યારે તમે એમ ન કહી શકો કે ઇશ્વર છેજ નહિ. તેનો અર્થ એટલોજ થઈ શકે કે તમારામાં પ્રેમ નથી.

અધ્યાત્મને શુભેચ્છા.....

Apex Electrostatics (Dhar)

Manufacturers of
Distribution and Power Transformers
Laxminivas Compa; Near Collectorate,
DHAR-454001 (M. P.)

સંશય

હરીશ વટાવવાળા

ગીતાજીમાં યોગેશ્વર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ તેમના શ્રીમુખે ગાયું છે કે, સંશયાત્મા વિનશ્યતિ, જેના મનમાં સંશય છે. અનિર્ણયકતા છે તે વ્યક્તિ મનને જ આત્મા સમજીને આગળ ચાલે છે. મનની પેલેપારના આત્માની આવી વ્યક્તિને ભાગ્યે જ કોઈ સમજ હોય છે. આવા મનનેજ ગેર સમજમાં આત્મા માનીને જિંદગી ગુબારતો આદમી વિનાશ અને વિનિપાત સિવાય બીજું કશું પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. સંશય એ સંદેહ નથી, શંકા નથી, સંશયનો અર્થ છે અનિર્ણયકતા, અનિશ્ચિતતા, નિશ્ચયહીન, સંકલ્પહીન વ્યક્તિ જિંદગીમાં કશું પામી શકતો નથી.

બધાના હૃદયમાં જે દેવ બેઠેલો છે તે પ્રકાશરૂપ છે, પ્રકાશાત્મા છે, જ્યાં અંધારું નથી, અજ્ઞાન નથી, સંશય નથી અને અશ્રદ્ધા નથી. આપણે ભગવાનને માનતા હોઈએ એમાં અજ્ઞાન, સંશય કે અશ્રદ્ધા હોવાનો સંભવ છે. આપણા જીવનમાંથી અંધારુ, અજ્ઞાન, સંશય અને અશ્રદ્ધા ચાલ્યા જાય તો આપણને પ્રકાશરૂપ ભગવાન જોવાનો અધિકાર મળે. પરંતુ, માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે મનની આ સંશયાત્મક સ્થિતિ ઘણી ઘાતક નીવડે છે. જે વ્યક્તિ એક યા બીજા પ્રકારનો નિર્ણય લઈ શકતી નથી, તે જીવનમાં ક્યારેય પ્રગતિ કરી શકતી નથી, આગળ વધી શકતી નથી જીવનની રોજબરોજની ઘટનાઓ અને વ્યવહારોમાં પણ અનિર્ણયતાનો લૂણા લાગી ગયેલો દેખાય છે. ક્યારેક તો કારકીર્દિના કટોકટીભર્યા કહી શકાય તેવા નિર્ણયોમાં વ્યક્તિઓ સાવ જડ બનીને

આખરે સિદ્ધો ઉછાળીને કિસ્મતના સહારે બધું છોડી દે છે. આવી સદ્ગુણી અંતે દુર્ઘટનાઓમાં પરિણમતી હોય છે. આમાં આપણા અસ્તિત્વનું અજ્ઞાન છે. સિદ્ધો ઉછાળવાની વૃત્તિને દેશવટો આપવાનો છે. આપણા ભવિષ્યના નિર્માતા આપણે જ બનવાનું છે. આપણે તો યોગ્ય દિશામાં જ ગતિ કરવાની છે. ચિત્તવિકાસી થવાનું છે. ચોક્કસ ધ્યેયો તરફ ગતિ કરવાની છે. અને તે માટે ચોક્કસ નિર્ણયની જરૂર છે. તોજ કંઈકને કંઈક પામી શકાય, નિર્માણ કરી શકાય. સ્થાપી શકાય, નિર્ણય વિના નિષ્ક્રિય બેસી રહેલું ચિત્ત વિનાશને આમ ત્રે છે. વિનાશ પ્રક્રિયા આપોઆપ જ નિર્મિત થાય છે.

સંકલ્પવિના આ વિશ્વમાં નવસર્જન અશક્ય છે. આપણી પૂરેપૂરી તાકાત, ચિત્ત, શરીર બધું મળીને સંગઠિત પ્રયાસ કરે તો જ નિર્માણ થઈ શકે, જ્યારે સંશયથી ભરેલું મન આગમાં ધકેલે છે. સંશયમય ચિત્ત સમય ગુમાવી દે છે.

સમય એક મહામૂલો અવસર છે. સમય થોભતો નથી કારણ કે સમયને કૂટ્યા છે ચરણ. સમય એક કિમતી તક છે. તકને તાકવાની છે, એનું નિશાન લેવાનું છે. ધાયું તીર ન લાગે તો નિશાન ચૂકી જવાય અને તક હાથમાં આવી ન આવી ને સરકી જાય છે. તક તો દમયંતીના હાથનું માંછલું છે. અને એટલેજ માનવીના હથેળીમાં માત્ર એક જ ક્ષણ મૂકવામાં આવે છે. પૃથ્વીના સૌથી શક્તિશાળી માણસ પાસે પણ એક સામટી બે ક્ષણો કદી હોતી નથી. માત્ર એક જ બારીક પારદર્શક ક્ષણનું મોતી હથેળીમાં પડે છે, પડ્યું ન પડ્યું ને લસરી જાય છે. અનિર્ણયક મન તો આવી અસંખ્ય અમૂલ્ય ક્ષણોના મોતી વેડફી દે છે. કારણકે સંશય માટે વધુ સમયની જરૂર છે અને હાથમાં હોય છે માત્ર એક જ

ક્ષણ. વિચારમાં ને વિચારમાં પેલી ક્ષણ સરકી જાય છે, કારણ કે સંશય તો માણસની આંખમાંથી પ્રવેશેલો કઠોટક છે. સરવાળે સંશયની હથેળીમાં મૃત્યુ જ આવે છે. જીવની ક્ષણ પરથી પકડ છૂટી જાય છે, અમૃત સંજીવની આપી શકાતી નથી. સમય એટલે ઘાસ પાથર્યો ખાડામાંથી જીભરાતો અંતિમ ચીસનો રેલો. દેહ વગરના સમયે અવતાર ધારણ કર્યો છે. જેના શ્વાસના લયમાં જન્મે છે સૂર્ય ત્યારથી સમય તપસ્વી થઈ ગયો છે.

જે ક્ષણ હાથમાંથી છૂટી ગયા પછી તેને ફરીથી આમંત્રણ આપી શકાતું નથી વીતી ગયેલી ક્ષણને ફરીથી જીવાડવાનો કોઈ ઉપાય નથી. સંશય, અંધારું, અજ્ઞાન અને અશ્રદ્ધાનાં વાદળોથી આત્મસૂર્ય ઢંકાઈ જાય છે. ભગવાન ઉપર ખરેખર અંતઃકરણથી પ્રેમ કરશું તો વાદળો વિખરાઈ જશે અને આત્મસૂર્ય પ્રકાશશે. સંશયરહિત વ્યક્તિને કદી પરતાવાનું આવતું નથી. જીવનની જે અંતિમ ફલશ્રુતિ છે તેમાં પણ નિઃસંશય મને કરેલા નિર્ણયોનો જ પ્રભાવ વધુ હોય છે. આજ આપણી અંતિમ સંપત્તિ છે, આપણા આત્માની તાકાત છે. ક્ષણની ક્યારેય પ્રતીક્ષા ના કરશો. ક્ષણને ઝડપી લેવાની છે.

આપણે જ ‘વિશ્વકર્મા’ છીએ, એવી આત્મશ્રદ્ધા આપણામાં હોય, યુમારી હોય. પણ વિશ્વ જોયા પછી થાય કે આટલા મોટા ડુંગરો, આટલી વિશાળ પ્રકૃતિ-નદી, દરિયા, પહાડો, હરિયાળી, કંદરાઓ આપણા જન્મ પહેલાં પણ હતાં અને મૃત્યુ પછી પણ રહેવાનાં છે, તો તેનું નિર્માણ કરનાર કોણ? ભગવાને જ વિશ્વ-નિર્માણ કર્યું છે તે ખરું છે પણ વિશ્વની શરૂઆત થાય છે ‘સ્વ’ થી. આંખ ખૂલતાં જ આપણી સમક્ષ

વિશ્વ ખડું થાય છે. આંખો બંધ થતાં જ વિશ્વનો લોપ થાય છે ! ના, વિશ્વ તો છે જ પણ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારનાં વાદળોથી વિશ્વને આપણે જોઈ શકતા નથી. માણી શકતા નથી. માટે જ સંશયરહિત મન કરવાનું છે. સંશયના હણહણતા ઘોડાની લગામને કાળુમાં રાખવાની છે. તે માટે મનને શુદ્ધ કરવાનું છે અને શુદ્ધ મન થાય તો આચાર-વિચારોમાં જરૂર પરિવર્તન આવે અને આત્મસૂર્ય ઝળહળે.

અભિનયનો આનંદ

હે પ્રભુ, તમે તૈયાર કરેલા જીવનના આ વિશાળ રંગ-મંચ પર, તમે આપેલો અભિનય અલિપ્ત રહીને આનંદપૂર્વક કર્યે જાઉં છું. તમે જે પાઠ પૂરો પાડ્યો છે. તેને ભજવ્યે જાઉં છું.

કોઈપણ પ્રકારના બબડાટ, ઉહાપોહ કે દેખાવ વગર, અત્યંત શાંતિ અને આરામપૂર્વક, મારે ફાળે આવેલા અભિનયનાં અજવાળાં પૃથ્વી પર પ્રતિદિન પાથર્યે જાઉં છું. દિલ પર એનો કોઈ ડાઘ નથી લાગવા દેતો.

લોકોને મારું જીવન સાક્ષ્ય કે સુખ જોઈ વિસ્મય થાય છે. પરંતુ એનું રહસ્ય આ જ છે.

તમારું અનંત અનવરત અનુસંધાન અને અભિનયની એકધારી અલિપ્તતા.

અને...એક દિવસ આજ રીતે અભિનય કરતાં કરતાં, તેની પૂર્ણાહુતિ પર પહોંચીને, તમે આપેલો પાઠ તમને પુનઃ પ્રદાન કરીશ, જે તમારું છે તે સસ્મિત, શાંતિપૂર્વક તમારા અરણ્યમાં ધરીશ.

યોગેશ્વરજી

જપ અને ધ્યાન વિષે

પ્રશ્નોત્તરી

—યોગેશ્વરજી

પ્રશ્ન: જપનો આધાર લઈને ધ્યાન ધરવું કે જપનો આધાર લીધા વિના ધરવું ?

ઉત્તર:-જપનો આધાર લઈને કે જપનો આધાર લીધા સિવાય ધ્યાન કરવું, તેનો આધાર સાધકની પોતાની પ્રકૃતિ અથવા રૂચિ પર રહેલો છે. ધ્યાન બન્ને રીતે કરી શકાય.

કેવી રીતે ધ્યાન કરવું તેનો નિર્ણય સહેલાઈથી ના કરી શકાય તો કોઈ અનુભવી પુરુષનું અથવા ગુરુનું માર્ગદર્શન મેળવવું અને તે પ્રમાણે આગળ વધવું. ધ્યાન કેવી રીતે કરે છે તે મહત્વનું નથી. પરંતુ તે કરવામાં આવે ત્યારે ધ્યાનમાં મન એકાગ્ર થાય તે ખૂબજ મહત્વનું કહેવાય છે.

પ્રશ્ન:-જપ ઉપર પ્રેમ ન હોય તો જપ વગર ધ્યાન કરી શકાય ?

ઉત્તર:-જપ પર પ્રેમ ન હોય તો પોતાના ઇષ્ટદેવ અથવા આરાધ્ય દેવનો આધાર લઈને તેમના સ્વરૂપને યાદ કરીને પણ ધ્યાન કરી શકાય છે. ધ્યાન કરનારા બધાજ સાધકો માટે નામ જપનો આધાર લેવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે, એવું નથી સમજવાનું.

પ્રશ્ન:-વહેલા ઉઠીને ધ્યાન કરવાથી જીંઘ આવે છે તો જીંઘ ના આવે તેને માટે શું કરવું ?

ઉત્તર:-વહેલા ઉઠીને ધ્યાન કરવાથી જીંઘ આવતી હોય તો પૂરી જીંઘ લઈને બ્રાહ્મમુદૂર્તમાં ધ્યાન કરવું. પૂરેપૂરી જીંઘ લીધા પછી બ્રાહ્મમુદૂર્તમાં ઉઠીને ધ્યાન કરવાનું સારુ છે, મધરાતે

ઉઠવાથી ઊંઘ કાચી રહેવાનો સંભવ હોય છે. તેથી પૂરી ઊંઘ લીધા પછી જ ધ્યાનમાં બેસવાનો આગ્રહ રાખવો.

પ્રશ્ન:- કયો મંત્ર શ્રેષ્ઠ છે ?

ઉત્તર:- કયો મંત્ર શ્રેષ્ઠ છે એ પ્રશ્ન જ નથી. બધાજ મંત્રો શ્રેષ્ઠ છે. જે મંત્રમાં આપણી રુચિ, શ્રદ્ધા લકિત હોય તે મંત્રને જપવાથી લાભ થાય છે. તે મંત્ર આપણે માટે સર્વોત્તમ બની જાય છે. તે મંત્રને શ્રદ્ધાલકિતપૂર્વક વળગી રહેવું જોઈએ તો તે આપણે માટે ચમત્કારનું સર્જન કરી શકે છે.

પ્રશ્ન:- મંત્ર યંત્રની પેઠે બોલાય તો ચાલે ?

ઉત્તર:- મંત્ર યંત્રની પેઠે બોલવાને બદલે એના ભાવાર્થને યાદ રાખીને એનો આધાર પ્રેમપૂર્વક, રસ સાથે લેવામાં આવે તો તે વધારે ઉપયોગી, તથા કલ્યાણકારક થઈ પડે છે.

આરંભમાં મંત્રનું રટણ યંત્રની પેઠે થતું હોય તો પણ ધીરે ધીરે આગળ વધતા જઈએ તેમ તેમ તેનું રટણ રસપૂર્વક થવા લાગે છે. તથા ચિન્મય બની જાય છે. યંત્રવત્ બોલાતા મંત્રથી પણ કોઈપણ પ્રકારનું નુકસાન નથી થતું. તેનાથી મનની એકાગ્રતામાં મદદ મળે છે. મન બહારના વિચારોમાંથી અને વિષયોમાંથી પાછું વળે છે, તો પણ યંત્રની પેઠે જપવામાં આવતાં મંત્રને સમજપૂર્વક લક્ષિતભાવ સાથે જપવામાં આવે છે તો તેથી વિશેષ લાભ થાય છે.

પ્રશ્ન:- આચાર શુદ્ધિવિના ધ્યાન થઈ શકે ?

ઉત્તર:- આચાર શુદ્ધિ સિવાય ધ્યાનનો આધાર અવશ્ય લઈ શકાય. પરંતુ તેવા ધ્યાનથી જરૂરી માનસિક શાંતિ કદાચ ના મળી શકે. ધ્યાનનો આધાર લેનારે આચાર શુદ્ધિનો આગ્રહ રાખવો જોઈએ. જેમ જેમ ધ્યાનની સાધના આગળ ચાલે છે તેમ તેમ આચાર શુદ્ધિની પ્રેરણા મળતી રહે છે,

એ પ્રેરણાને ઝીલવાની શક્તિ સાધકની અંદર આપોઆપ પ્રાદુર્ભાવ પામે છે. છતાં પણ એનો અર્થ એવો નથી કે આવશ્યક આચાર શુદ્ધિ વિના સાધકે ધ્યાનની સાધનાનો આરંભ કરવો જ નહિ.

શુદ્ધિની દૃષ્ટિએ સાધક જે ભૂમિકા પર હોય ત્યાંથી આગળ વધવાની કોશિષ કરતા રહીને ધ્યાનનો અભ્યાસ નિયમિત રીતે કરવો જોઈએ. આચારની શુદ્ધિ થતી જાય છે, તેમ તેમ માનસિક શાંતિનો અનુભવ થાય છે, અને છેવટે આત્મદર્શનનો લાભ મળી રહે છે.

પ્રશ્ન:- ઈશ્વર તથા ગુરુદેવ એ બંનેમાંથી પ્રથમ કોનું ધ્યાન કરવું ?

ઉત્તર:- પોતાના ઈશ્વર અને ગુરુદેવમાં તત્ત્વની દૃષ્ટિએ કોઈ ખાસ ભેદભાવ નથી હોતો. બંને મૂળભૂત રીતે એકજ હોય છે, છતાં પણ ધ્યાન કરવાનું હોય ત્યારે સૌથી પ્રથમ ગુરુદેવની કૃપા માટે પ્રાર્થના કરવી. તે પછી પોતાના ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરવું. ગુરુદેવને ઈશ્વર માનવામાં આવતા હોય તો કેવળ ગુરુદેવનું જ ધ્યાન ધરી શકાય. પરંતુ ગુરુદેવ કરતાં ઈશ્વર અલગ હોય તો તેમના ધ્યાનમાં મદદ મળે તથા સફળતા સાંપડે તે માટે ગુરુની કૃપાની કામના કરવી એ પરિસ્થિતિમાં ધ્યાન ગુરુદેવનું ના કરવું. પરંતુ જે ઈશ્વર કે દેવી હોય તેમનું જ કરવું.

પ્રશ્ન:- ધ્યાન કરતી વખતે જો ઊંઘ આવે અને બીજા વિચારો સતાવે તો શું કરવું ?

ઉત્તર:- ધ્યાન કરતી વખતે ઊંઘ આવે તો આંખને ઘોઈ નાંખવી, ધ્યાન કરવાનું કામચલાઉ સમયને માટે બંધ રાખવું અને થોડાક આંટાફેરા કરી લેવા સુસ્તી દૂર થાય તે પછી ફરી વાર ધ્યાન કરવાનું શરુ કરવું એવું કરવાથી આખરે

ઉંઘનો ઇલાજ થઈ રહેશે. ધ્યાન કરનારે સૂક્ષ્મ આહાર લેવો જોઈએ. આહાર અને નિદ્રાનો છેકજ સમીપનો સંબંધ હોય છે. ધ્યાન કરનારે રાતે અલ્પ અને વહેલો આહાર લેવો જોઈએ. રાતે આહાર લેવામાં નાજ આવે તો પણ તેથી નિદ્રાનો વિજય કરવામાં મદદ મળે છે. ધ્યાન કરતી વખતે બીજા વિચારો સતાવતા હોય તો તેથી હતાશ કે નિરાશ થવાને બદલે આપણે પોતેજ આપણા આરાધ્ય દેવના વિચારો કરવાનું શરૂ કરવું. તે ઉપરાંત જપ સાથે ધ્યાન કરવાની ટેવ પાડવી. ધ્યાન કરતી વખતે પરમાત્માની પ્રાર્થનાનો આધાર લેવાથી પણ મનની એકાગ્રતામાં મદદ મળે છે. ધ્યાનનો અભ્યાસ જેમ જેમ આગળ વધે છે તેમ તેમ બીજા ભગતા વિચારો આપો-આપ શાંત બની જાય છે. અને છેવટે જેમનું ધ્યાન કરવામાં આવે છે તેમનાજ વિચારો ચાલ્યા કરે છે.

પ્રશ્ન:- આસન, પ્રાણાયામ, મુદ્રાનો અભ્યાસ ધ્યાન કર્યા પછી કરવો જોઈએ કે ધ્યાન કરતાં પહેલાં કરવો જોઈએ ? ધ્યાનના અભ્યાસ માટે આસનનો અભ્યાસ અનિવાર્ય છે ?

ઉત્તર:- આસન, પ્રાણાયામ, મુદ્રાનો અભ્યાસ ધ્યાન કર્યા પછી પણ થાય છે, અને ધ્યાન કરતાં પહેલાં પણ કરી શકાય છે. એ અભ્યાસ સાધકની પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે કરી શકાય છે. સામાન્ય રીતે આસન, પ્રાણાયામ તથા મુદ્રાનો અભ્યાસ કર્યા પછી ધ્યાનનો અભ્યાસ કરવાથી લાભ થાય છે. ધ્યાન કરનારને માટે આસનનો અભ્યાસ અનિવાર્ય નથી તો પણ સારા મનને માટે સારુ તન આવશ્યક છે. મનને સારુ બનાવવા માટે તનને પણ સારુ બનાવવું જોઈએ. એટલા માટે જ આસનનો અભ્યાસ આવશ્યક છે, એ અભ્યાસના અનુરાગ જોટલો પણ વધારવામાં આવે તેટલો લાભકારક છે.

પ્રશ્ન:- ઇશ્વરના દર્શનને માટે શાસ્ત્રોક્ત ન્યાસ વગેરે આવશ્યક છે ?

ઉત્તર:- ઇશ્વરના દર્શનને માટે શાસ્ત્રોક્ત ન્યાસ વિગેરેની આવશ્યકતા છે જ એવું નથી માનવાનું. ઇશ્વરના દર્શનને માટે અનિવાર્ય આવશ્યકતા હૃદયના સાચા પ્રેમની તથા ભાવની છે.

વિધિ વિધાનની નથી. ઇશ્વર શરણાગત ભકતના કે સાધકના પ્રેમભાવને જ લક્ષમાં લે છે. આરંભમાં વિધિ વિધાનની આવશ્યકતા લાગે તો પણ પાછળથી સાધક જેમ જેમ આગળ વધે છે અને પવિત્ર બની પ્રેમજગતમાં પ્રવેશે છે તેમ તેમ બહારની બધીજ વિધિઓ ગૌણ બની જાય છે, અને અદૃશ્ય થાય છે. આગળ વધતાં સાધક પરમાત્માની પ્રાપ્તિને માટે રહે છે, પ્રાર્થે છે, પોકાર પાડે છે, આકુળ વ્યાકુળ બને છે, અને વિલાપ કરે છે. એની આંખમાંથી અનુરાગનાં અખંડ અશ્રુ ટપકે છે. અને એને બાહ્ય જગતનું ભાન રહેતું નથી. એવી રીતે પરમાત્માની પ્રાપ્તિને માટેનો માર્ગ મોકળો થાય છે. એ અવસ્થામાં શાસ્ત્રોમાં વર્ણવેલા ન્યાસાદિની આવશ્યકતા રહેતી નથી. સાધક ભકતનું મન અને અંતર પરમાત્માના સ્મરણ, મનન અને નિદિધ્યાસનમાં કોઈ પણ પ્રકારના બહારના અથવા અંદરના અંતરાય વગર સતત રીતે વહ્યા કરે છે, શાસ્ત્રોમાં વર્ણવેલી બધીજ બહિરંગ ક્રિયાઓ ત્યારે સફળ બને છે.

પરમાત્માને માટેનો એવો પ્રેમભાવ કોઈક પરમ સંસ્કાર-સંપન્ન બડભાગી આત્માના જીવનમાં જ જોવા મળે છે. શાસ્ત્રોમાં કહેલાં વિધિ વિધાનોનો આધાર લીધા પછી લાંબે વખતે એવી અસાધારણ અનુરાગવાળી અવસ્થાની અનુભૂતિ આપોઆપ થઈ રહે છે.

ગંગાજળ સાથેની એકાત્મતા યાત્રા એ ૧૪મી સદીનું માનસ છે

[સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદજી સાથે મુક્ત વિચારગોષ્ઠિ]

મુલાકાત : ધૂની માંડલિયા

ક્રાંતિકારી વિચારોને કારણે સાધુ સમાજમાં થોડાક અળખા બનેલા પૂ. સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદજી તાજેતરમાં અમદાવાદ ખાતે એક સપ્તાહ રોકાયા હતા. આ સમય દરમિયાન સફલિત પરિવાર દ્વારા સ્વામીજી સાથે પત્રકાર ગોષ્ઠિનું પણ આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

ખેડા જિલ્લાના પેટલાદ-દંતાલી ખાતે ભક્તિનિકેતન આશ્રમ એ સ્વામીજીનો કર્મભૂમિ છે. પીડિત, પતિત અને પંથભૂલ્યાઓ પ્રતિ ત્યાં સતત જાગરણ ચાલે છે. દુખિયાઓમાં સાક્ષાત્ પરમાત્મા વિરાજે છે એ સૂત્રમાં સ્વામીજીની દૃઢતા છે. સમાજના દ્રવ્યે પડેલો પિંડ બંધાતો હોય તો સમાજના ચરણે સાધુ-સંતોની અખંડ સેવા અને સમર્પણ સદા સમર્પિત થતા રહેવા જોઈએ એવી સહજ સમજણ ઉપર સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદજીના અધ્યાત્મની ઇમારત ઊભી છે.

સફલિત પરિવારના મુખ્ય કાર્યવાહક શ્રી હરિભાઈ પંચાલના નિવાસસ્થાને પત્રકારમિલનનું આયોજન ગોઠવાયું હતું. પત્રકારોથી ગોષ્ઠિખંડ ખીચાખીચ ભરાઈ ગયો હતો.

રાષ્ટ્ર અને સમાજને સ્પર્શતા વિવિધ પ્રશ્નોના સ્વામીજીએ ઉત્તરો પાઠવ્યા. થયેલી પ્રશ્નોત્તરીમાં સ્વામીજીનું અભય માનસ પ્રગટ થાય છે. પ્રશ્નોત્તરી આમ રહી હતી.

પ્રશ્ન:- આર્થિક સ્વાવલંબન વગર જ્ઞાતિભેદની સમસ્યા ઉકેલાશે ખરી ?

ઉત્તર:- આ દેશમાં જે ગરીબી છે તે માનવ સર્જીત છે. ગાંધીજીનું અર્થતંત્ર અને ગાંધીની આર્થિક વિચારણા દેશની વર્તમાન સ્થિતિને કુંઠિત કરનારી છે. ઉત્પાદન વિશ્વલક્ષી બને તો જ અર્થતંત્ર પગભર બની શકે.

પ્રશ્ન:- હિન્દુધર્મ સામે મુખ્યત્વે કયા પડકારો છે ?

ઉત્તર:- અસ્તવ્યસ્તતા અને અસ્પૃશ્યતા.

પ્રશ્ન:- ધર્મની સાક્ષાત્ રૂઝશ્રુતિ અંગે આપ કયો માર્ગ વિચારો છો ?

ઉત્તર:- આત્મલક્ષિતાની સાથે સમાજલક્ષિતાને હવે કેળવણી પડશે. સાચી ધાર્મિક વ્યક્તિ તેજ ગણાવી જોઈએ. શ્રેય અને પ્રેયનો જ્યારે સમન્વય તૂટે છે ત્યારે અંધાધૂંધી અને અરાજકતા ફેલાય છે. સમન્વય થાય છે ત્યારે ધર્મ જન્મે છે. પોતાના જ કલ્યાણ માટે વિચારવું એ સ્વાર્થ છે. આજે દરેક સંપ્રદાય અને ફિરકાઓમાં આવી વ્યક્તિઓ જ વધી રહી છે.

પ્રશ્ન:- દેશમાં સાધુ-સંતોની બધતી જતી સંખ્યા એ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિની નિશાની છે કે તેની પાછળ બીજું કોઈ કારણ છે ?

ઉત્તર:- આર્થિક મુશ્કેલી વધી છે એટલે સમાજમાં સાધુ-નો રાફડો ફાટ્યો છે. પરિણામે સંતોની ધારી અસર સમાજ ઉપર પડતી નથી. દિવસે કાળાબબર કરનારા રાત્રે દાન કરે છે. આ ઢોંગને સાધુઓ મને-કમને પોષે કે નિભાવે છે. જોકે રાત્રે સફકાર્યમાં પણ જોડાય છે એ સારું જ છે. એટલો સમય તો કમસેકમ કાળાબબરથી તો અલિપ્ત રહેવાય છે !

પ્રશ્ન:- સાધુ થયા પછી વ્યક્તિમાંથી મોજશોખ વગેરે સહજ જ છૂટી જવા જઈએ પરંતુ સાધુસમાજ જોતાં એવું

લાગે છે કે સાધુઓમાં પણ એકંદરે વિલાસ વધ્યો છે. આપ શું માને છે ?

ઉત્તર:- સમાજમાં બધાજ પ્રકારના માણસો હોય છે. સાધુતાને લજ્જતા અને શોભાવતા એમ બેઉ પ્રકારની વ્યક્તિઓ સાધુ સમાજમાં પણ હોય છે. આ ફરિયાદ સાચી છે. સાધુતાને લજ્જે એવા સાધુઓને ખુલ્લા પાડવા જોઈએ.

પ્રશ્ન:- સાક્ષાત્કારની અપેક્ષા એ પણ આમ તો ઇચ્છાજ કહેવાયને ?

ઉત્તર:- વધુ પડતી અપેક્ષા એ સત્યના દર્શન માટે બાધક છે.

પ્રશ્ન:- વ્યક્તિના વર્તન ઉપરથીજ તેનું મૂલ્યાંકન થાય એ શ્રેષ્ઠ માર્ગ નથી ?

ઉત્તર:- સાધુના વેશ ઉપરથી તેનું મૂલ્યાંકન થાય એ ગુણલક્ષી મૂલ્યાંકન નથી.

પ્રશ્ન:- વર્ણવ્યવસ્થા સાંપ્રત સમયમાં જરૂરી છે ખરી ?

ઉત્તર:- વર્ણ-વંશ અને વંશની જગ્યાએ ગુણને પ્રધાનતા આપવી જોઈએ. ગીતાએ પણ ગુણો ઉપરજ ભાર મૂક્યો છે.

પ્રશ્ન:- શંકરાચાર્યની પદવી કોઈ હરિજન સંતને આપવી જોઈએ એવા આપના જાહેર નિવેદન પછી સમસ્ત હિન્દુ સમાજમાં ખળભળાટ થઈ ગયો હતો. આપે આવું ક્રાંતિકારી નિવેદન કયું એની પાછળ આપનું કયું દર્ષિબિંદુ છે ?

ઉત્તર:- હું વર્ણભેદમાં માનતો નથી. સમાનતા એ ધર્મનો એકડો છે. હિન્દુધર્મમાં ઉદારતા છે, સહિષ્ણુતા છે. આજ દિન સુધી શંકરાચાર્યની ગાદીપર કોઈ બ્રાહ્મણ સિવાય બેઠો નથી. તેમાંય વળી દક્ષિણનોજ બ્રાહ્મણ બેસી શકે. ઉત્તર ભારતના બ્રાહ્મણની દૃષ્ટિથી પણ આ ગાદીપતિઓ અભડાતા હોય એવી લાગણી અનુભવતા હોય છે. હિન્દુ સમાજમાં

હવે ક્રાંતિ આવતી દેખાઈ રહી છે. દ્વારકાની ગાદીપરના શંકરાચાર્યજીનું સ્થાન આ દિશામાં સૂચક પગરવ છે.

પ્રશ્ન:- ક્રાંતિની જ વાત કરો છો તો એજ વિચારને આગળ લઈ જઈએ તો ચાર પીઠની જ શી જરૂર છે ? તેને જ કાઢી નાખીએ તો ?

સ્વામીજીએ ઉપરોક્ત પ્રશ્નનો ઉત્તર ગોળગોળ આપ્યો હોય એવી મારી છાપ જાણી થતાં મેં બીજો પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો. અમારી ચર્ચા આવા પ્રકારની રહી હતી. સ્વામીજીની અસ્પૃશ્યતા સામેની ઝૂંબેશ અથવા નિર્ભય વિચારધારા આવકાર્ય છે. દ્વારકાની પીઠપરના શંકરાચાર્યજીના સ્થાન માટે હરિજન સાધુ-સંત માટેનો એમનો પ્રસ્તાવ કોઈપણ વિચારક વ્યક્તિ માટે આનંદ અને ગૌરવની ઘટના છે. અંગત રીતે હું તો આ પ્રસ્તાવ અને પ્રસ્તાવના સ્વીકાર માટે ઉત્સુક પણ છું. હરિજન સંત હોય કે બ્રાહ્મણ સાધુસંત હોય એ ગુણવાન, ચારિત્રવાન અને સાધુતા શુભ હોય તો એ જ એમની યોગ્યતા ગણાવી જોઈએ. મારી આ વિચારદૃષ્ટિને કારણે સ્વામીજીને હું એ પૂછી બેઠો કે આપના દંતાલી ગામ ખાતેના આશ્રમના ટ્રસ્ટી મંડળમાં કોઈ હરિજન સભ્ય છે ખરા ?

સ્વામીજીએ નિખાલસ ભાવે એ સ્વીકાર્યું કે ટ્રસ્ટી મંડળમાં કોઈ હરિજન સભ્યને સમાવવામાં આવેલ નથી. કોઈ હરિજન સભ્યને તેમ છતાં આવવું હોય તો ટ્રસ્ટના દ્વાર અમે ખુલ્લા જ રાખ્યા છે, તેમ આગળ તેમણે ઉમેર્યું હતું.

દ્વાર ખુલ્લા હોવાની અને એ રીતે ટ્રસ્ટીમંડળમાં હરિજન સભ્યના સમાવેશની રજુઆત કે મારા ગળે ઉતરી નહોતી. પોતાનાજ આશ્રમના ટ્રસ્ટીમંડળમાટે એક હરિજન સભ્ય

સામેથી કદાચ ના આવે તો સ્વામીજીએ સામે ચાલીને યોગ્ય વ્યક્તિને એ માટે નિમંત્રવી જોઈએ. આવી પરિસ્થિતિના નિર્માણ આટે એમને કયાં પરિબળો અવરોધી રહ્યાં છે એ અંગેની વિશદ ચર્ચા મેં તે સમયે સમજપૂર્વક ટાળી હતી.

પ્રશ્ન:- તાજેતરમાં નીકળી ચૂકેલી એકાત્મતાયાત્રાની ભાવિ નિષ્પત્તિ શું ?

ઉત્તર:- એકાત્મયાત્રા જરૂરી છે, પણ ગંગાજળ લઈને આવી યાત્રાનો આરંભ એ ચૌદમી સદીનું માનસ ધરાવે છે.

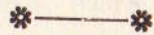
પ્રશ્ન:- આશ્રમોનાં અસ્તિત્વની શી આવશ્યકતા? ચાહે એ વર્ધા ખાતેનો વિનોબાજીનો હોય કે ઠંતાલીનો આપનો હોય ?

ઉત્તર:- આશ્રમોનો ઉચ્છેદ કરવા કરતાં આશ્રમો ગામડા-ઓમાં જોડા કરી તેને હેતુલક્ષી બનાવવા જોઈએ.

પ્રશ્ન:- સાધુ-સંતો પણ આજકાલ ચમત્કારોનાં અંચળા હેઠળ લકતોને લોળવતા હોય છે? આપ શું માને છે ?

ઉત્તર:- ચમત્કારનું પ્રમાણ ઘટાડવું હશે તો વિજ્ઞાન અને ધર્મનો સમન્વય કરવો પડશે.

લગભગ ત્રણ કલાક ચાલેલી આ ગોષ્ઠિમાં એ જોઈ શકાયું કે સ્વામીજી એમના વિચારોમાં ખૂબ સ્પષ્ટ અને ક્રાંતિકારી છે. બાહ્ય લલકા વગર એમણે સાધુતાને ખરેખર દીપાવી છે. આજે દિનપ્રતિદિન એકાંકી બની રહેલ ધર્મ તરફ તેમણે લાલબત્તી ધરી છે. ધર્મ સાથે માનવ વ્યવહારના શુભ અને મંગળકારી તત્વોનો સુમેળ સાધી સ્વ અને સર્વના ઉદય માટેની આવનારી ક્ષણ માટે તેઓ અવારનવાર જાણે સંકેત કરી રહ્યા છે.

૧૧મી ધ્યાન સાધના શિબિર

—તંત્રી

પ. પૂ. મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજીએ શરૂ કરેલી ધ્યાન સાધના શિબિરોની પરંપરા પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીએ પણ જાળવી રાખી.

આવી અગિયારમી એક દિવસની શિબિર તા. ૧૩-૧૧-૮૪ ના રોજ રાજકોટ ખાતે શ્રી શાન્તિભાઈ કનેરિયાના નવા ફેક્ટરીના મકાનમાં યોજાઈ. બધા થઈને લગભગ ૩૦૦ જેટલા સાધકોએ એમાં ભાગ લીધો. એમાં ગુજરાતના દક્ષિણ છેડે છેક સેલ્વાસથી તો ઉત્તર છેડાના પાલનપુરથી મોટર સાયકલ ઉપર આવેલ સાધકો ધ્યાન ખેંચતા હતા.

શિબિરનો મંગલ પ્રારંભ શ્રી શાન્તિભાઈના યુવાન પુત્ર વિજયભાઈ કનેરિયાએ પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીના આદેશ મુજબ દીપ પ્રકટાવીને કર્યો.

પ્રારંભમાં શ્રી શાન્તિભાઈ કનેરિયા અને એમનાં ધર્મ-પત્ની લાલુબેને પૂ. મહાત્માશ્રી, શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ તથા પૂ. માશ્રી શારદાદેવીની પ્રતિકૃતિઓનું શાસ્ત્રોક્તવિધિથી પ્રાદક્ષિણી ઉપસ્થિતિમાં પૂજન કર્યું.

પૂજ્ય મહાત્મા ગાંધીજીના પરિવારના શ્રી પુરુષોત્તમ ગાંધીએ પોતાના પ્રવચનમાં જણાવ્યું કે પ. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી બ્રહ્મલીન થયા પછી પૂ. માનું શું થશે અને એમનું કાર્ય ચાલશે કે કેમ, વગેરે પ્રશ્નો મનમાં ઉઠતા હતા. પરંતુ આજે આટલા લાંબા ઉપવાસો છતાં પૂ. મા જે રીતે કામ કરી રહ્યાં છે, તે જોઈને હવે કોઈ શંકાને સ્થાન રહેતું નથી.

ડો. મંકેડીએ પણ પૂ. શ્રીને સુંદર ભાવવાહી પદાવલિ-

માં અંજલિ આપી જણાવ્યું કે પૂ. શ્રીની અનન્ય કૃપા સહુ સાધકો ઉપર ઉતરે એજ મંગલ પ્રાર્થના.

પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીનો આજરોજ ૪૧મો જન્મદિન હોવાથી પૂ. મહાત્માશ્રીએ પોતાના સ્વમુખે માશ્રી સર્વેશ્વરીનો જે પરિચય આપેલો, તેની કેસેટ સાધકોને સંભળાવવામાં આવી.

ધ્યાનની અર્ધા કલાકની બેઠક બાદ શિબિરના સ્થળ ઉપરજ સહુ સાધકો માટે શ્રીશાન્તિભાઈ કનેરિયા તરફથી ખાસ સુંદર ભોજનની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. સહુ સાથે જમવા બેઠા. પૂ. માએ પોતાના સ્વહસ્તે દરેકે દરેક સાધકને પુ શ્રીના પૂજનનો પ્રસાદ આપ્યો. પૂ. માની આટલા બધા ઉપવાસો છતાં અદ્ભુત શક્તિ બેઠ સહુને આશ્ચર્યને આનંદ થયાં.

બે કલાકના વિશ્રામ પછી શિબિરની બપોરની બીજી બેઠક શરૂ થઈ. યોગેશ્વર બાવનીના ગાનથી એનો પ્રારંભ થયો.

શ્રીભોજભણીભાઈએ સાધકોનું સ્વાગત કર્યું હતું. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીએ કહ્યું કે શ્રીશાન્તિભાઈના આમંત્રણને માન આપી દૂર દૂરથી સાધકો આવ્યા છે. પૂ. શ્રીના દેહવિલય પછીની આ પહેલીજ નાનકડી શિબિર છે. છતાં આટલા બધા ભાઈબહેનો ઉત્સાહથી આવ્યાં તે પૂ. શ્રીમાંની તેઓની શ્રદ્ધા ને ભક્તિભાવ અને અમારા પ્રત્યેનો પ્રેમભાવ બતાવે છે.

શ્રી સંજય પંડ્યા, ડૉ. મંકેડી, શ્રી બાબુભાઈ વેરા, શ્રીજશભાઈ પટેલ, શ્રીચંપકભાઈ શાહ, આચાર્ય શ્રીરજબ-ભાઈ, શ્રીનારાયણભાઈ બની અને શ્રીપરશોત્તમદાસ ગાંધીએ પૂ. માના જન્મદિન નિમિત્તે શુભેચ્છાઓ વ્યક્ત કરી, પૂ. માની સાધના પ્રભુ જલ્દીથી પૂર્ણ કરે એવી પ્રભુને પ્રાર્થના કરી.

સાધકોની શુભેચ્છાઓનો પ્રત્યુત્તર વાળતાં પૂ. માએ કહ્યું

કે અમારી એ પ્રતીતિ છે કે પૂ. શ્રી છેજ. તેઓ એના સતત અનુભવો આપતા રહે છેજ. જ્યાં સુધી સાધકોના દિલમાં શ્રદ્ધા ને પ્રેમભક્તિ છે, ત્યાં સુધી પૂ. શ્રી છેજ એમ માનજો. આજે જે રીતે પૂ. શ્રી અધ્યાત્મનું કાર્ય સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે કરી રહ્યા છે, તેજ એમના અસ્તિત્વની ખાત્રી કરાવી બાય છે.

શ્રી રજબભાઈ તથા એક અજ્ઞાત સાધકને અમારા ચરણમાં ૪૧-૪૧ જેટલા અધ્યાત્મના આજીવન સહયોગી ભેટ ધરવાના સંકલ્પ માટે કોણે પ્રેરણા કરી? એ પ્રેરણા કરનાર મહાપુરુષ અદ્વૈતરૂપે પોતાનું કામ કરી રહ્યા છે. એમજ મોનવું રહ્યું. તે ભાઈઓને પૂ. માએ અભિનંદન આપ્યા.

શિબિરના આયોજનના ઉપલક્ષ્યમાં તેમજ કારખાનાની નવી જગાના પ્રારંભને અનુલક્ષી પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીએ કનેરિયા દંપતિને રામકૃષ્ણ પરમહંસદેવની એક સુંદર સ્વહસ્તે સુશોભિત કરેલ પ્રતિકૃતિ ભેટ આપી. વળી પૂ. શ્રીના પ્રવચનની ટેપ, પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીનાં ભજન, ને ધ્યાનની બીજી બેઠક બાદ શ્રી શાન્તિભાઈ કનેરિયાએ આભારદર્શન કર્યું હતું.

વડોદરાના શ્રી વિજયભાઈ પુરોહિતે સ્વરચિત માશ્રી સર્વેશ્વરીની આરતી ગાઈ હતી.

દરેક સાધકોને શ્રી શાન્તિભાઈ કનેરિયા તરફથી પેંડાના પ્રસાદ સાથે શ્રી રામકૃષ્ણ-વિવેકાનંદ-શારદામાના પ્લાસ્ટીકમાં મહેલા નાના ફોટાઓની પ્રતિકૃતિઓ ભેટ આપવામાં આવી હતી.

પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીએ જે રીતે શિબિરનું સંચાલન કર્યું તે બેઠ બાણે પૂ. શ્રીજ તેઓમાં રહી કાર્ય કરી રહ્યા છે એવી પ્રતીતિ સહુ સાધકોને થઈ.

સહુ સાધકો જ્યારે વિખરાયા ત્યારે તેઓના કાનમાં ડૉ. મંકેડીની પેલી ભાવવાહી પંક્તિઓ ગુંજતી હતી. “ મસૂરીથી

મહાત્મા આત્મા, જ્ઞાન, ભક્તિ-યોગને લાવ્યા. ”

સંદેશાઓ

શિબિર પ્રસંગે તેમજ પૂ. માત્રી સર્વેશ્વરીના જન્મદિન નિમિત્તે નીચે પ્રમાણેના સંદેશાઓ મળ્યા છે:-

કેનેડાથી શ્રી સુરેશભાઈ, વિમલાબેન, વિકાસ ને સ્મૃતિ તથા શ્રી રાજુભાઈ અને જયોત્સ્નાબેન-શિબિરને સફળતા અને પૂ. માને દીધાયું સાથે ઉપવાસો છોડવા વિનંતી કરવામાં આવી છે.

પોરબંદરથી શ્રીમતી ભાનુબહેન જોષી અને બીકાનેરથી શ્રી હિરમતભાઈ પરીખે પૂ. માને દીધાયું ઇચ્છ્યું છે. પ્રો. ટી. જી. ભટ્ટ, સુરતે શિબિરને સફળતા.

વાવથી આશાબેન, મધુભાઈ ને વિકાસે પૂ. માને લાંબુ આયુષ્ય ઇચ્છી-પોતાનાં જીવન તેઓને લાયક બનાવે એવી પ્રાર્થના કરી છે.

કપુરાથી શ્રી શારદાબેન, રમેશભાઈ શ્રી મોહનભાઈ એ શિબિરને સફળતા ઇચ્છી છે.

સ્થળસંકેતને કારણે આ અંકમાં ‘પ્રકાશના પંથે’ લેખ લઈ શકાયો નથી. તે આવતા અંકે લઈશું, તેની નોંધ લેવી.

ક્ષમાપના

મુની શ્રી વિજયચંદ્ર વિજયજી

સંકલન : જે. વી. શાહ

પર્યુષણ પર્વનો પ્રાણ હોય કે ભગવાન મહાવીરના સેવક-પણાતું કોઈ પરિણામ હોય તો આ એક જ છે, કે તમારા હૃદયને વધુ ને વધુ વાતસલ્યભીતું બનાવો, કરુણાથી છલકાવો, અને ક્ષમા ભાવથી ભર્યું ભર્યું બનાવો. જ્યાં કોઈ જીવાત્મા પ્રત્યે દુર્ભાવ છે, વેરભાવ છે, અણુગમાનો ભાવ છે, ત્યાં ભગવાન મહાવીર સાથે સાચો સંબંધ બંધાઈ શકતો નથી.

પર્યુષણ પર્વની આરાધના કરવા ઘણા તૈયાર થયા છે, અનેક આત્માઓએ તપસ્યા આદરી દીધી છે, અઠમના તપો આલી રહ્યાં છે. કોઈએ તેથી વધુ ઉપવાસ આદર્યો છે. પ્રતિક્રમણો તેમજ દેરાસરોમાં લાઇનો લાગે છે, બધું કરીશું, પરંતુ હૃદયમાં કષાયોની આગ ઠરી નહિ હોય, અંતરના વેરઝેરની ગાંઠો છોડી નહિ હોય, તો આ બધી આરાધના શૂન્યમાં પરિણમે તો એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નહિ થાય.

જેન શાસનનો પહેલો આદર્શ છે, ખમો અને ખમાવો.

ક્ષમા એ પર્યુષણ પર્વનો પ્રાણ છે.

ક્ષમા એ આપણો મુખ્ય આદર્શ છે.

સંવત્સરીની આરાધના કરવા તૈયાર થયેલ આત્મા પોતાની આરાધના ત્યારે જ સફળ કરી શકે કે જ્યારે તે સમ્યક્ દર્શનના પ્રકાશને પ્રાપ્ત કરી લે, અને જ્યાં બાર મહિનાથી વધુ વેરઝેરની ગાંઠ હૃદયમાં રહે છે, ત્યાં સમ્યક્ દર્શનનો પ્રકાશ કાં આવ્યો નથી, આવ્યો હોય તો તે ટકતો નથી,

એમ આપણા જ્ઞાની પુરુષો કહે છે.

સમ્યગ્ દષ્ટિ આત્માને કોઈ પણ જીવ સાથે વૈર વિરોધ હોય નહિ, કદાચ અનાદિકાળના કોઈ સંસ્કારને કારણે વૈર વિરોધ થઈ ગયા હોય તો તે વહેલી તકે પતાવી દીધા વિના રહે નાહ. આવી નિષ્ક્રિયા ભાવની સ્પર્શતા પામે એનું જ નામ સમ્યક્દષ્ટિ આત્મા.

જ્ઞાની પુરુષોએ કરુણા કરી કહ્યું છે કે પગખીએ ન ખમાવ્યું તો કોઈ વાંધો નહિ. ચોમાસી ચૌદશ આવે ત્યારે આત્માનરીક્ષણ કરી લેજો અને અંદરની ગાંઠ ઓગાળી જ નાંખજો. પરસ્પર ક્ષમાપના કરી હૃદયને વિશુદ્ધ બનાવી દેજો, પરંતુ એ અવસર ચૂકી ગયા, એ દિવસે પણ આ કામ કરવાનું ન સૂઝ્યું તો જ્ઞાની પુરુષોએ છેલ્લી એક તક આપી છે. કે તમે તમારૂં સમ્યક્ દર્શન અને ભગવાનના શાસનનું સહ્યપદ હજી કાયમ રાખી શકો તેમ છે.

સંવત્સરી આવે છે, ખાર મહિનામાં ફક્ત એકજ દિવસ. એનું અવલંબન લઈને પણ તમે જો તમારા હૃદયને વિશુદ્ધ કરી નાંખો, તમામ જીવો સાથે મૈત્રીનો હાથ લંબાવી દો, વેર-ઝેરને ઓગાળી દો, તો તમે સંવત્સરીના દિવસે પણ આરાધક બની ગયા. તમારૂં સમ્યક્ દર્શન સલામત રહી ગયું, પણ સંવત્સરીનો દિવસ આવ્યો છતાં પણ ગાડી ચૂકી ગયા, તો ખલાસ.

ના, હું અઠ્ઠાઈ કરીશ, પ્રતિક્રમણ કરીશ, વ્યાખ્યાન સાંભળીશ, ભગવાનની પૂજા કરીશ, પણ ફલાણીની સાથે તો હું નહિજ બોલું. એવી ગાંઠ જો મનમાં રહી તો સમજી રાખજો કે તમારી અઠ્ઠાઈઓ તમને નહિ તારે, એ પૂજાઓ લેખે નહિ લાગે, એ આરાધના તમોને ઉગારવા સમર્થ નહિ બને.

ભગવાને તો ક્ષમા ધર્મનો ઉચ્ચ આદર્શ આપ્યો છે. સંગમ દેવ જેવો ભયંકર ઉપસર્ગો વરસાવતો આવ્યો. ભગવાન મહાવીરે એને પણ કરુણાના શીતલ જળથી નવડાવી દીધો. ગોશાળો ગાળ દેતો આવ્યો, પ્રભુએ એનોય હાથ ઝાલીને એને સદ્ગતિએ મોકલી દીધો. ચંડકૃશિક નાગ બટકા ભરતો આવ્યો, મારવાના પ્રયત્નો કરતો રહ્યો, પ્રભુએ તેને પણ ઠેકાણે લાવી દીધો. ભગવાન મહાવીરે એકજ આદર્શ સતત આપ્યો છે કે આગની સામે આગ થશે નહિ, સામે માણસ જો આગ બને તો તમે પાણી બની જજો, અને અંતરમાં કષાયોની આગને ઠારી દેજો.

સામે થાય આગ તો તમે થજો પાણી,
આ એક પ્રભુ વીરની વાણી.

ખાર માસથી વધુ કષાયો રહ્યા એટલે એ કષાયો અનંતાનુ-બંધીના થઈ ગયા કહેવાય. અનંતાનુબંધીનો કષાય જ્યાં હોય ત્યાં મિથ્યાત્વનો ઉદય આવ્યા વિના રહે નહિ. મિથ્યાત્વ આવ્યું તો સમજો કે સમયકત્વ ગયું. એટલે ભગવાન મહાવીરનું શાસનપદ તમે ગુમાવ્યું.

ભગવાનના શાસનને પામીને ધર્મની સાધના કરતા કોઈ પણ આત્માનું લક્ષ એકજ હોવું જોઈએ, કે મારે સંસારમાં રખડાવનાર તત્ત્વો-રાગ અને દ્રેષને-નિર્મૂળ કરી નાંખવા છે, કષાયોને શાન્ત કરી દેવા છે. રાગને જે સંપૂર્ણ પણે જીતી લે તેજ સાચો જીન, અને એવા સાચો જિનનો જે અનુયાયી તે સાચો જૈન.

પરદેશના નવા આજીવન સભ્યો

ભારતમાં અધ્યાત્મના આજીવન સભ્યોની સંખ્યામાં સારો એવો કલ્પના બહારનો વધારો થઈ રહ્યો છે. પરંતુ અમોને એમ થતું, કે પરદેશના નવા આજીવન સભ્યોની સંખ્યા હવે શી રીતે વધશે ? પરંતુ પ્રભુની લીલા અકળ છે. તે ક્યારે કોને કેવી રીતે પ્રેરણા કરે તે સમજતું નથી. પનામામાં વસતા શ્રીગુલાબજીને એકલે હાથે સાત જેટલા વાર્ષિક અને છ જેટલા પરદેશના આજીવન સભ્યો નોંધી, અધ્યાત્મની ઘણી મોટી સેવા કરી છે. તે સહુને અભિનંદન.

FLM-72. Usha J. Patel. Birmingham.

Rs. 1501

FLM-73. Dhansukh G Patel Panama Rs. 1501

FLM-74. Viral Ishwarbhai Patel. Panama.

Rs. 1501

FLM-75. Chirag Govindbhai Bhakta, Panama

Rs. 1501

FLM-76 Daxa Narasih, Panama. Rs. 1501

FLM-77 Surekna Dayubhai, Panama. Rs. 1501

FLM-78 Dr. B.M. Patel West Field. Rs. 1501

(શ્રીવિનોદભાઈ પટેલ, ન્યુ જર્સી, મારફ્ટ)

✽

ભારતના આજીવન સભ્યો

અધ્યાત્મના આજીવન સભ્યોની સંખ્યામાં ઉત્તરોત્તર વધારો થતો રહ્યો છે. તે વાંચકોની શુભનિષ્ઠા દર્શાવે છે. તે

સહુ-અને તેઓને પ્રેરનાર ભાઈ બહેનો અભિનંદનના અધિકારી છે.

૪૯૧ ડૉ. શ્રી હીરાભાઈ સી. પટેલ, સુરત. રૂ. ૨૫૧

૪૯૨ શ્રી ગોરધનભાઈ એમ. પ્રજાપતિ, સુરત. ૨૫૧

૪૯૩ ,, છગનભાઈ એમ. પ્રજાપતિ, સુરત. ૨૫૧

૪૯૪ ,, શાન્તાબેન માધવભાઈ ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૪૯૫ શ્રીમતી સવિતાબેન રમેશભાઈ ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૪૯૬ શ્રીમતી મંજુલાબેન સન્મુખભાઈ ભક્ત, કહેર. ૨૫૧

૪૯૭ શ્રી ધીરજભાઈ નટવરલાલ ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૪૯૮ ,, મોહનભાઈ પરશોત્તમભાઈ ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૪૯૯ શ્રીમતી ગુલાબબેન, C/o શ્રી રમેશભાઈ મકનજી

ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૫૦૦ શ્રીમતી સુશિલાબેન, C/o નવનીતભાઈ નાથુભાઈ

ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૫૦૧ શ્રી મધુસૂદનભાઈ, C/o ધીરજભાઈ ડાહ્યાભાઈ

ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૫૦૨ શ્રી ધીરજભાઈ મકનભાઈ ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧

૫૦૩ ,, નાથુભાઈ, C/o પ્રભુભાઈ જીવજી ભક્ત,

ચ્યાદલા. ૨૫૧

૫૦૪ શ્રી જયંતીભાઈ ડાહ્યાભાઈ મથુરભાઈ ભક્ત,

લોટરવા. ૨૫૧

૫૦૫ શ્રી નાથુભાઈ, C/o પ્રભુભાઈ ભક્તિભાઈ ભક્ત,

ચ્યાદલા. ૨૫૧

૫૦૬ શ્રી જીતેન્દ્ર સન્મુખભાઈ નરસિંહભાઈ ભક્ત,

કપુરા. ૨૫૧

૫૦૭ શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ પ્રફુલ્લભાઈ ભક્ત, લોટરવા. ૨૫૧

- ૫૦૮ શ્રી તાપીબેન, C/O ડાહ્યાભાઈ રામભાઈ ભક્ત,
કપુરા. ૨૫૧
- ૫૦૯ ,, આર. કે. ત્રિવેદી, વલ્લભવિદ્યાનગર. ૨૫૧.
- ૫૧૦ ,, દીપકભાઈ મોતીભાઈ શાહ, અમદાવાદ. ૨૫૧.
- ૫૧૧ ,, બાલચંદભાઈ એસ. શાહ, અમદાવાદ. ૨૫૧.
- ૫૧૨ ,, અજય ગોરધનભાઈ પટેલ, રાજકોટ. ૨૫૧.
- ૫૧૩ ,, રવજી વેલજી વૈશ્નાણી, ખોરાસા ગીર. ૨૫૧.
- ૫૧૪ ,, રણછોડ હરિભાઈ અધેરા, મોટી ધંસારી. ૨૫૧.
- ૫૧૫ ,, એન. એમ. ત્રિવેદી, રાજકોટ. ૨૫૧.
- ૫૧૬ ,, પીઠડીઆ કે. ડી. જીવાપર, વાવડી. ૨૫૧.
- ૫૧૭ શ્રી પોપટભાઈ કરશનભાઈ પટેલ, અમદાવાદ. ૨૫૧
- ૫૧૮ ,, કાન્તિભાઈ પરીખ, વડોદરા. ૨૫૧.
- ૫૧૯ શ્રીમતી રંજનાબેન દેસાઈ, ભાવનગર. ૨૫૧.
- ૫૧૯ શ્રીમતી હર્ષદાબેન નટવરલાલ પરીખ, મુંબઈ. ૨૫૧.
- ૫૨૧ શ્રીમતી સીતાબેન ભુપેન્દ્રકુમાર શાહ, મુંબઈ ૨૫૧.
- ૫૨૨ શ્રીમતી પુષ્પા ચંદ્રકાન્ત પરીખ, સુરેન્દ્રનગર, ૨૫૧.
- (નોંધ:-શ્રી હિરમતભાઈ પરીખે, (બિકાનેર) પોતાની ઉપરની ચારે પુત્રીઓને પોતા તરફથી આજીવન સભ્ય બનાવેલ છે. ખૂબ અભિનંદન.)
- ૫૨૩ શ્રી રમણભાઈ વલ્લભભાઈ ભક્ત, રામપુરા. ૨૫૧.
- ૫૨૪ ,, કીર્તિકુમાર અંબેલાલ દેસાઈ, અમદાવાદ. ૨૫૧.
- ૫૨૫ ,, અરવિંદભાઈ ગોરધનભાઈ ભક્ત, કપુરા. ૨૫૧.
- ૫૨૬ ,, એચ. એમ. કન્સ્ટ્રક્શન, વડોદરા. ૨૫૧.
- ૫૨૭ ,, કેતનકુમાર વિનુભાઈ છોટાભાઈ ભક્ત, વાવ. ૨૫૧
- ૫૨૮ ,, વિનુભાઈ છોટાભાઈ પટેલ, શંકરપુરા. ૨૫૧.
- ૫૨૯ ,, અમી ટ્રેડર્સ, વડોદરા. ૨૫૧.
- ૫૩૦ ,, સુપંજીબેન બિન્દુકાન્ત ઝાલા, મોરબી. ૨૫૧.

- ૫૩૧ ,, ભાનુશંકર ગૌરીશંકર દવે, વેજલપુર. ૨૫૧.
- ૫૩૨ ,, મંજુલાબેન બી. ત્રિવેદી, મોરબી. ૨૫૧.
- ૫૩૩ ,, ગોરધનભાઈ જીવાભાઈ ચાંગેલા, રાજકોટ. ૨૫૧.
- ૫૩૪ ડો. શ્રી. કે. એ. મંકોડી, રાજકોટ. ૨૫૧.
- ૫૩૫ શ્રી. નટવરલાલ છગનલાલ હાલાણી, સુરેન્દ્રનગર. ૨૫૧.
- ૫૩૬ ,, રાજેન્દ્ર નારાયણભાઈ જાની, રાજકોટ. ૨૫૧.
- ૫૩૭ ,, જ્યોત્સ્નાબેન ભરતકુમાર ત્રિવેદી, મુંબઈ. ૨૫૧.

નોંધ:- આ સિવાય બીજા ૮૨ આજીવન સભ્યોનાં નામ જે રાજકોટ ખાતે પૂ. મા શ્રી. સવેશ્વરીના જન્મદિને આવ્યાં છે, તે સ્થળ સંકેતે લીધે. જાન્યુ. ૮૫ના અંકમાં મૂકીશું, તેની નોંધ લેવા વિનંતી. શ્રી રજબભાઈએ જે આજીવન સભ્યો નોંધ્યા છે, તેને મોરબી ધ્યાનકેન્દ્રના ગણવા વિનંતી કરી છે. કેવી ઉમદા ભાવના !

ઈશ્વરકૃપા માટે સર્વ શક્તિમાન પ્રભુની અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરો. સાંસારિક જીવનની વિવિધતાઓથી અલિપ્ત રહો. જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય કરી અજ્ઞાનનો નાશ કરો. ઈશ્વરને સંપૂર્ણ આત્મસમર્પણ કરો. તમે સાચી શાંતિ અનુભવશો.

મહેનત અને સેવા

શીખોના છેલ્લા ગુરૂ ગોવિંદસિંહજી ખૂબજ અનુભવી, જ્ઞાની અને તપસ્વી હતા.

એક વખત ગુરૂનો મુકામ આનંદપુર સાહેબના ઘેર હતો. તેઓની આસપાસ અનેક ભક્તો એમને-વિટળાઈને બેઠા હતા અને ગુરૂને મુખેથી સતત જ્ઞાનની વાણી સાંભળતા હતા. ત્યાં તેમને તરસ લાગતાં એમણે પોતાના ભક્તોને વિનંતી કરતાં કહ્યું: તમારામાંથી કોઈ મને પોતાના પાવત્ર હાથે એક પ્યાલો પાણી પીવડાવશે ?”

અત્યંત સુખી અને ધનવાન કુટુંબના એક યુવાને ઝડપથી ઉભા થઈ, માટલામાંથી એક પ્યાલો પાણી ભરી, ગુરૂજીના હાથમાં મૂક્યો. પરંતુ એ વખતે ગુરૂને વિચિત્ર અનુભવ થયો. ગુરૂને થયું, “મારા આ શિષ્યનો હાથ આવો કેમળ કેમ ! ગુરૂએ શિષ્યને પુછ્યું, ‘કેમ ભાઈ, તમારો હાથ આવો કેમળ કેમ છે !’ સુખી ઘરનો પેલો યુવાન છાતી કુલાવીને કહેવા લાગ્યો “ગુરૂજી, મારા ઘેર ઘણા નોકરો મારી સેવામાં હંમેશા ખડા હોય છે. તેથી મેં મારા હાથે કદી લોટો પાણી પણ ભર્યું નથી.” ગુરૂ ગોવિંદસિંહજી એકદમ ગંભીર બની ગયા. હાથમાંનો પાણી ભરેલો પ્યાલો છેક પોતાના હોઠ સુધી લઈ ગયા હતા, પરંતુ એ પ્યાલો તેમણે પોતાના હોઠ પાસેથી પાછો લીધો. પછી ધીરગંભીર સ્વરે બોલ્યા:

“તો તો હું આ પાણી ન પી શકું તારો હાથ પવિત્ર ન કહેવાય. જે હાથે કદી કોઈની સેવા કરી ન હોય, કદી મહેનત કરી ન હોય, એવો હાથ કેવી રીતે પવિત્ર કહેવાય ? માટે તારા હાથનું પાણી હું ન પી શકું.”

એ યુવાન સ્તબ્ધ બનીને ગુરૂજીની સામે જોઈ રહ્યો.

અસુખાતબેન ગાંધી

ચાલો, ઓળખીએ શ્રી રજબભાઈને.

હરિભાઈ ભોળાણી

તા. ૧૩મી નવેમ્બર ૧૯૮૪ના દિને રાજકોટની એક દિવસની ધ્યાન સાધના શિબિરમાં, પ. પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીના ૪૧ મા જન્મ-દિન નિમિત્તે શ્રી રજબભાઈ બોલવા બિભા થયા ત્યાં સુધી કોઈને ખબર નહીં કે તેઓ ૪૧ જેટલા અધ્યાત્મના આજીવન સભ્યો નોંધી, તેની રકમ ને લીસ્ટ પૂ. માનાં શ્રી ચરણોમાં ધરવાના છે.

પૂ. માના જન્મદિન નિમિત્તે કેવું ઉમદા સત્કર્મ ! અને આ ૪૧ શાળાઓમાં પૂ. શ્રી અને પૂ. માના જન્મસ્થળોની પ્રાથમિક શાળાઓને પણ તેઓએ સમાવી લીધી, તે આ લીસ્ટની મોટી વિશેષતા.

શ્રી રજબભાઈનો જન્મ ૧૯૩૬માં ખોળા કુટુંબમાં થયો. માતા પિતા ધર્મપરાયણ ને સાદગીવાળાં. તેમનો સંસ્કાર વારસો તેમનામાં ઉતર્યો.

આ ઉપરાંત, આર્થિક સ્થિતિ નબળી હોવાને લીધે, નાનપણમાં એક રજપુત કુટુંબમાં કામ કરવા રહેવાનું થયું. પરંતુ ત્યાં બાપ્રી આનંદકુવરબાએ તેમને પુત્રની જેમ ઉછેરી

શિક્ષણ આપી, ઉત્તમ ધાર્મિક સંસ્કારો આપ્યા. એ રીતે પાલક માતાની ફરજ સરસ રીતે બજાવી.

૧૯૫૯થી પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકની નોકરી સ્વીકારી. ૧૯૭૨માં મોરબીની બાશ્રી બાલરાજબા કન્યાશાળામાં બદલી થતાં આ શાળાના વાતાવરણે એમના ધાર્મિક સંસ્કારોને વેગ આપ્યો. એમાં મોટો ફાળો શ્રી વિજયાબેન બાની અને શિક્ષા-ગુરૂ શ્રી મોહનભાઈ ચૌહાણનો. અત્યારે તેઓ આ શાળાના આચાર્ય છે.

૧૯૭૬ની મોરબી હોનારતમાં એમણે સરસ કામ કર્યું. ગુજરાત સરકારે એમને તેજ વર્ષે શ્રેષ્ઠ શિક્ષકનો એવોર્ડ આપ્યો.

૧૯૭૬થી તેઓ પ.પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીના પરિચયમાં આવ્યા ને તેઓનાં પ્રવચનો નિયમિત સાંભળતા પૂ.માશ્રી સર્વેશ્વરીના ભજનો સાંભળવાનું પણ એમને ભારે આકર્ષણ રહેતું.

શ્રી રજબલાઈનો સ્વભાવ પરગરજુ. તેઓમાં હંમેશા સત્કર્મો પ્રત્યે ભારે અભિરૂચિ સત્કર્મોમાં સહાય કરનાર સાથી-ઓ પણ એમને હંમેશા મળી રહે છે.

શ્રી રજબલાઈ શૈક્ષણિક ને સામાજિક ક્ષેત્રે પણ ઘણું કરે છે. તેઓ રાજકોટ એજ્યુ. બોર્ડના ચેરમેન અને જિલ્લા પ્રાથમિક શિક્ષક પરિષદના પ્રમુખ છે. હોમગાર્ડના પ્લાટુન સાર્જન્ટ છે, તે ઉપરાંત શિક્ષણ કલ્યાણ નિધિ, આદર્શ પ્રા. શાળા, શ્રીમતી એન. બી ભટ્ટ સ્મૃતિ ફંડ વગેરેના ટ્રસ્ટી છે. હિન્દી પ્રચાર સમિતિના પ્રચારકને સુલેખન પરીક્ષા સમિતિના કેન્દ્ર વ્યવસ્થાક છે. આગાખાનસ સીદવર જ્યુબીલી વર્ષના ફિલ્ડ વર્કર પણ તેઓ છે.

તેમની શાળાનું વાતાવરણ ઘણું સુંદર છે. ૭૫૦ બાળાઓ તેમાં ભણે છે અને શ્રી વિજયાબેન બાનીના સહકારથી ગીતા

જયંતિ, સંસ્કૃત દિનની ઉજવણી, તેમજ ગીતા અને રામાયણની પરીક્ષાઓ પણ લેવાય છે.

પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીએ એમની શાળામાં જઈને બાળાઓને સુંદર પ્રેરક ઉદ્દ્યોધન કરી જીવન પવિત્ર ને ધર્મપરાયણ બનાવવાની સરળ ભાષામાં શીખ આપી. શ્રી રજબલાઈને વિજયાબેનની પ્રવૃત્તિઓને ખીરદાવ્યાં.

પૂ. શ્રીના અનેક ભક્તોને જે ન સૂઝ્યું તે આ સંસ્કારી રજબલાઈના દિલમાં ઉગી નીકળ્યું-પૂ. માના ૪૧મા જન્મદિને અધ્યાત્મના ૪૧ આજીવન સભ્યો નોંધી પૂ. માના શ્રીચરણો-માં ધરવાનું.

આવા ઉદારચરિત છે શ્રી રજબલાઈ. એમનાં ધર્મપત્ની પણ સત્કર્મોમાં એમને પ્રેરણા હેતાં રહે છે. સત્સંગોમાં સાથી બની આવે છે.

પોતાના આ સત્કર્મનું શ્રેય તેઓ મોરબી ધ્યાન કેન્દ્રને આપે છે, એ વાત ખરેખર તેમના દિલની વિશાળતા બતાવે છે.

ચારિત્ર્ય શુદ્ધ બનાવો. સદ્વર્તાવ રાખો. દયા, ઉદારતા, સહાનુભૂતિ અને સહનશીલતા તથા નમ્રતા વગેરે ગુણો વિકસાવો. તમારા અભિમાનરૂપી દૂપમંડુકતામાંથી નીકળી વિશાળતા અનુભવો. દૃષ્ટિકોણ ખૂબજ વિસ્તૃત રાખો. વાણી નિરંતર શિષ્ટ અને મધુર બનાવો. નકામી ઈચ્છાઓ અને વિચારોનો સદંતર ત્યાગ કરો.

રામકથા

શ્રી યોગેશ્વરજી

[શ્રી યોગેશ્વરજીની સિદ્ધ કલમે લખાયેલ રામકથા]

સીતા અને ઉર્મિલાની વિદાયનો વખત આવી પહોંચ્યો એટલે જનકનો પ્રાણ પીગળવા લાગ્યો. એમના અંતરની વ્યથા વધી ગઈ. એ જ્ઞાની હતા તથા ભારે ધીરજવાળા ગણાતા તો પણ એમનું હૈયું ભરાઈ ગયું. આંખમાં અશ્રુબિંદુ ભરાઈ ગયાં. લગ્નના અમૂલ્ય અવસરનો આનંદ સીતા તથા ઉર્મિલાની વિદાયના કરુણ વિચાર આગળ લાંબો વખત ના ટકી શક્યો ને ઉડી ગયો. સીતા અને ઉર્મિલાના અંતરમાં પણ કરુણાની ઘેરી છાયા ફરી વળી. મિથિલા નગરીમાં વિતાવેલાં વરસો એમની આગળ એક પછી એક હાજર થવા લાગ્યાં, ને પરિણામે એમના અંતરમાં એક પ્રકારની મીઠી વેદના થવા માંડી. એમની માતાની સ્થિતિ પણ ભારે વિષાદમગ્ન બની ગઈ.

સીતાએ ઉર્મિલાને કહ્યું પણ ખરું. ‘લગ્નનો અવસર આમ તો આનંદમય લાગે છે પરંતુ એના આનંદની પાછળ વિષાદ પણ છૂપાયેલો છે. એની ખબર તો પાછળથી જ પડે છે. મિથિલા નગરીની, માતાપિતાની ને સ્વજનોની વિદાય લેવાનો વખત પાસે આવ્યો છે ત્યારે દિલને કેટલું બધું માડું લાગે છે?’

‘દૈવ પણ કેવું છે?’ ઉર્મિલા બોલી : ‘એની લીલા કેવી અજબ છે? જેના માટે દિલમાં સ્નેહ બંધાયો તેમની સાથે સંબંધ ભેડીને એણે શાંતિ આપી પરંતુ વહાલાંના વિયોગનો વખત પાસે લાવીને અંતરને અશાંત પણ કરવા માંડ્યું. સુખની સાથે દુઃખ, હર્ષની સાથે શોક અને આનંદની સાથે આંસુ જીવનમાં એકમેકનાં સાથી થઈને રહેલાંજ છે એવી હવે પ્રતીતિ થાય છે.

‘મિથિલાએ મારાપર આટલી બધી મોહિની કરી છે તેની તો મને ખબર જ નહિ.’ ‘મને પણ એની ખબર આજેજ પડી શકી. અહીંનું પ્રત્યેક પરમાણુ પ્રાણને પકડીને ખેંચી રહ્યું હોય એવું લાગ્યા કરે છે.’ છેલ્લે છેલ્લે સખીઓ સાથે બંને ઉદ્યાનમાં ભવાની માતાના દર્શને આવ્યાં ત્યારે પણ એમનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું.

‘આ સુંદર કુલવાડીમાં જ સૌથી પહેલાં દશરથ નંદન રામનું દર્શન થઈ શક્યું. એ ત્યાં ઉભા રહેલા-પેલા ઘટાદાર વૃક્ષની નીચે. ‘હા, આ કુલવાડી ભારે માંગલમય ને શુક્રતિયાળ સાબિત થઈ.’ ઉર્મિલાએ ઉદ્ગાર કાઢ્યા : ‘લક્ષ્મણ પણ સૌથી પહેલાં અહિં જ મળેલા.’ એ વખતે કાને ખબર હતી કે એમની સાથે આપણું લગ્ન થશે?’ ‘અને એ પણ એકજ દિવસે અને એકજ સાથે?’

‘લગ્નના પ્રસંગને પૂરો થયે તો થોડા દિવસોજ વિત્યા છે છતાં પણ રામ અને લક્ષ્મણને આપણે લાંબા વખતથી ઓળખતાં હોઈએ એવું લાગ્યા કરે છે.’ ‘એ સાચું છે.’

ભવાની માતાના દર્શનનો લાભ લઈને બંને ઉભાં રહ્યાં ત્યારે બંનેની આંખ ભરાઈ આવી. બંનેનાં અંતર ભાવમય બનીને જાણે એક સાથે જ બોલી ઉઠ્યાં : મા, આ બધું તારાજ અનુગ્રહનું પરિણામ છે. તારા અનુગ્રહ વિના અમારું જીવન આટલું બધું આનંદમય લાગ્યેજ બની શક્યું હોત’. થોડી વાર સુધી બંને ઊંડી કૃતજ્ઞાપૂર્વક ઉભા રહી એટલે સીતાએ પૂછ્યું. ‘માતાની પાસે હજુ પણ કંઈ માંગવું બાકી છે?’ બીજી તો શું માંગવા જેવું બાકી રહ્યું છે? હા, એક વાત જરૂર યાદ આવે છે. લગ્નની ભાવના તો માતાની કૃપાથી સરળતા પૂર્વક પૂરી થઈ, પણ એના અનુસંધાનમાં હવે એક બીજી વાત જરૂર માગીએ કે જેની સાથે લગ્ન થયું છે, એનો આપણને વિયોગ ના થાય.’

‘એ માગણી ખરાબર છે. વિયોગ થોડા વખતનો હોય કે વધારે

વખતનો તો પણ સદાયે દુઃખદળ સાખિત થાય છે. એની કામના કોઈયે નથી કરતું.’

‘કાળ જો કે જુદા જુદા જીવોનો વિયોગ કરાવે છે, પરંતુ આપણ સૌનો કાળ એક સાથેજ એવું માગી લઈએ. એટલે વિયોગની વ્યથાજ ના રહે.’ ‘અને એ છતાં પણ, જો વિયોગની વ્યથા આવે તો તેને શાંતિ સાથે સ્મિતપૂર્વક સહન કરીએ. એવું એ બળ દે.’

‘પણ એતો બહુ દૂરની વાત થઈ.’ ઉર્મિલા બેલી: ‘અત્યારે તો આ મધુમયી મિથિલા તથા આપણા સ્વજનોની વિદાય વખતની વ્યથાને સહન કરવાની શક્તિ મેળવીએ તો પણ ઘણું છે.’

પુત્રીએને વિદાય આપતી વખતે જનકની અવસ્થા અત્યંત કરુણ બની ગઈ. એ ગદ્ગદ સ્વરે કહેવા માંડ્યા: ‘ઈશ્વરની લીલા તો જુઓ? માતાપિતા, ભાઈબેન તેમજ ખીજ સ્વજનો સાથે સ્નેહ બાંધીને સુખ માનનાર કન્યા લગ્ન પછી એ બધામાંથી મનને પાછું વાળીને નવા ઘરમાં નવા સ્વજન સાથે રહેવા બંધ છે. એનું કાળજી કેટલું કઠણ થાય છે? એના ત્યાગની તુલના તપસ્વીઓ તથા ત્યાગીઓના મોટામાં મોટા ત્યાગ સાથેય નથી કરી શકાતી. એનો ત્યાગ સૌથી ઠઠિન અને શ્રેષ્ઠ લાગે છે.’

દૂર સુધી એ સૌને વળાવવા ગયાં. મિથિલા નગરીમાં પાછા ફરવાનું મન એમને ન હતું થતું. પરંતુ નગરની બહાર નીકળી ગયા પછી આખરે એમને પાછા ફરવું પડ્યું. તે વખતે એમના હૃદયના બધાજ બંધ તૂટી ગયા અને એ સુકત મને, કોઈપણ પ્રકારનાં સંકાય વિના રડી પડ્યા. (કમશા:)

શ્રી સહજનંદ સ્વામીની અમૃતવાણી

* જેને ભગવાનને વિષે અનન્ય નિષ્ઠા હોય તેને પ્રત્યક્ષ ભગવાન વિના ખીજુ કાંઈ ઇચ્છવું નહિ.

* દેહને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું નહિ અને દેહનાં સંબંધીને પોતાનાં સંબંધી માનવા નહિ.

* ત્યાગી હોય તેને તો કચરો અને કંચન એ બેય બરોબર હોય અને ‘આ પદાર્થ સારું’ ને ‘આ પદાર્થ ભૂંડું’ એવી તો સમજણ હોય નહિ અને એક ભગવાનને વિષે પ્રીતિ હોય તેજ સાચો ત્યાગી છે.

* ગમે તેવા મોટા હોય તેનું પણ કુસંગ કરીને તો ભૂંડું જ થાય છે અને ગમે તેવો પાપી જીવ હોય ને તે જો સત્ય સ્વરૂપ એવા જે ભગવાન તેનો પ્રસંગ કરે તો પરમ પવિત્ર થઈને અભયપદને પામે.

* ભગવાનનાં ભક્તને ભગવાન વિના ખીજ કોઈ જાતની કામના રહે એ મોટી ખોટ છે.

* જેનો સંગ કર્યો થકી તથા જે શાસ્ત્ર સંભળવા થકી ભગવાનની ઉપાસનાનું ખંડન થઈને સ્વામીસેવકભાવ ટળી જતો હોય, તો તે સંગનો તથા તે શાસ્ત્રનો શ્વપચની પેઠે તત્કાળ ત્યાગ કરવો.

* જેને ભગવાનનો એવો પરિપક્વ નિશ્ચય છે તેને કોઈ રીતે માયા દુઃખ દેવાને અર્થે સમર્થ થતીજ નથી.

* જેવું ઉકાખાચરને સંતની સેવા કર્યાનું વ્યસન પડ્યું છે તેવી રીતે ભગવાન તથા ભગવાનના સંત તેની સેવા કર્યાનું જેને વ્યસન પડે ને તે વિના એક ક્ષણ માત્ર પણ રહેવાય નહિ, તો એના અંતઃકરણની જે મલિન વાસના તે સર્વે નાશ પામી જાય છે.

-મા સર્વેશ્વરી

સદ્બુદ્ધિની અછત

સંસારમાં બધું વધતું જાય છે. ધન, યંત્ર, ઉત્પાદન, માનવબળ, લશ્કર, શસ્ત્રો, દવાખાનાં, પુસ્તકાલયો, ને વિદ્યાલયો. દિવસે દિવસે એમાં વધારો થતો જ જાય છે, પણ પ્રજા અથવા સદ્બુદ્ધિની અછત છે ને વધતી જાય છે. એટલેજ હજી શોષણ ને સ્વાર્થ ચાલુ છે. પ્રજાઓને પરાધીન કરીને બેહાલ બનાવવાની પ્રવૃત્તિ ને યોજના હજી જોવા મળે છે. સત્તાનો શોખ ને લાલસા વધતાં જાય છે.

ખીજ બાજુ મંદિરો ને સત્સંગ-સ્થાનો પણ વધતાં જાય છે. પણ પ્રજાનું દર્શન દુર્લભ થઈ ગયું છે. એને લીધે સત્યતા, પ્રભુપરાયણતા, વિશાળતા, ઉદારતા, ધર્મ કે નીતિની નિષ્ઠા ને આત્મિક શાંતિ ઓછી છે. જેમની પાસે ધન છે ને જેમની પાસે પૂરતું નથી, તે સૌ અશાંતિનો અનુભવ કરી રહ્યાં છે. બહારના વિષયો કે પદાર્થોમાંથી સુખ શોધવાની વૃત્તિ ને હરીફાઈ વધી રહી છે. કલેશ, કંકાસ, કુસંપ તથા કંગાસિયત વધતી જાય છે. ખીજ બાજુ સમૃદ્ધિ ને સંપત્તિ પણ વધે છે. આ એક મોટી સમસ્યા છે.

આ સમસ્યાના ખીજ બંધબેસતા ઉપાયોની સાથેસાથે, માનવના મનને પલટાવવાના, ધર્મ, નીતિ ને પ્રભુમય જીવનના રસથી ભરપૂર કરવાના ને નિર્મલ તથા ઉત્તમ બનાવવાના પ્રયોગો કરવાની જરૂર છે.

ધર્મ, સાધના ને તત્ત્વજ્ઞાન તેમાં મહત્વનો ફાળો આપી શકે તેમ છે.

—યોગેશ્વરજી